

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Ivan Cankar

Romantične duše

*Dramatična slika
v treh dejanjih*



O M N I B U S

BES^eDA

Ivan Cankar

ROMANTIČNE DUŠE

Dramatična slika v treh dejanjih

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-171-1

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

OSEBE

DR. MLAKAR, *advokat, drž. poslanec itd.*

DR. STRNÉN, *njegov bivši koncipient*

DR. DELAK

Profesor MAK

Njegova žena

PAVLA ZARNIKOVA, *njuna rejenka*

OLGA, *Mlakarjeva ljubica*

VRANČIČ, *notar*

FROLÈ, *urédnik*

JEREB, *trgovec*

SUHADOLNIK

MAJER

SVETLIČ

BREŽAN

VRANČIČEVKA

IVANKA, *njena hči*

VERNIK, *Mlakarjev pisar*

Agitatorja SKOČIR in MRMOLJA

} *občinski svétniki*

*Vrši se naše dní v nekem mestu; drugo dejanje
en dan po prvem, tretje dva meseca po drugem*

PRVO DEJANJE

*Pri Mlakarju; enostavno, pa elegantno
opravljena soba; v ozadju vhod; na desno v
pisarno, na levo v obednico*

PRVI PRIZOR

*Mlakar: močna, blizu štiridesetletna postava;
elegantno, črno oblečen; obraz bledosive barve,
poteze trde, nelepe, precēj odživele; oči velike,
nezadovoljne, trudne; lasjé in brki temno rjavi.
— Strnén: mlad človek s prijetno zunanostjo*

MLAKAR Ne, prijatelj, jaz nisem žalosten, niti vznemirjen ne! Ali misliš, da nisem čutil, kakó so mi že davno polagali zanko krog vratú, tiho ... skrivno ... oprezno. Ne, jaz se ne vznemirjam. Lahko bi jih bil zgrabil za roke v prvem trenotku, ko so se me pričeli dotikati, kakor tatovi. Toda zatiskal sem oči in zató so postali pogumni.

STRNÉN Torej kratko in jasno: ti si obupal.

MLAKAR Takó si ti razlagaš? —Dr. Mlakar, državni in deželni poslanec, predsednik, pokrovitelj in

častni član na vseh koncih in krajih, pójem in vsebina narodove prosvete, — on je obupal! On nima več moči, da bi prenašal različne serenade in slovesne nagovore in napitnice, on se ne čuti več zmožnega, da bi vodil na vaje in ponižaval in poviševal svoje nekdanje hlapce in oboževalce ... In zakaj ne? Par ščenét se mu je zagnalo v nóge in on je pal. — Zeló si duhovit.

STRNÉN Stvar se ti zdi premalenkostna. Kdo sklicuje ta »shod zaupnih mož«? Sladki doktor Delak. On se je slinil ob tvoji rami in obenem mežikal z drugimi. On te je hvalil in obenem pomiloval ... »Žení, vsekakor žení, ponòs našega naroda, — zakaj ne? ... Ali saj vemo, — pa je boljše, da ne govorimo o tem. Čemú bi se sramotili pred svetom z napakami svojega vodnika?« In tako dalje! Na tak način si je ustvaril celo stranko, medtem ko so ostali tvoji odkriti nasprotniki osamljeni. Jaz bi se bal take stranke, skrite, hinavske, napol še nezavedne. Kakšno je njeno število? Njen program? Kjé so njeni govorniki? Strmoglavi te, kadar najslajše spiš ... kadar se zabavaš s prijatelji ... kadar sanjaš v letovišču.

MLAKAR Veliko truda ne bodo imeli; pridem jim sam naproti.

STRNÉN Jaz te ne razumem.

MLAKAR Ni treba ... Ti si dejal, da me uničijo nepripravljenega, brezskrbnega; zdaj je za to najlepši čas ... Na shodu bodo govorili ljudje, ki niso vredni, da bi jim pljunil v obraz. In kakšne grobove bodo odpirali! Privlekli bodo na dan vse moje napake, pregrehe in hudodelstva. Vse gigantiško povečano in z gnojnico polito. Merili in tehtali bodo vsako mojo besedo; in kakšna je tehtnica, taka bo sodba. Po oglih bodo razstavljali mojo nemoralnost, po svoje razlagali vsako dvoumno gesto ... A jaz jim ne odgovarjam, četudi bodo napravili iz mene karikaturu, da me potisnejo toliko lažje v prah.

STRNÉN Kaj te je obšlo? Ti se uničuješ sam.

MLAKAR Bojim se samó, da me ne obide slabost, kadar pride tisti čas ... Kaj misliš ti o meni, prijatelj?

STRNÉN Ta trenotek bi ti ne delal komplimentov.

MLAKAR O moji preteklosti? O mojih delih? O mojem življenju? — Ti bi se prepiral z mojimi nasprotniki, deval bi jih na laž in jim očital obrekovanje in nesramnost. Ali ti ljudje imajo čisto prav, kadar se zgražajo nad mano; in to čutiš ti

sam. Kedaj sem stegnil rokó za koga drugega, kakor zase, za svojo slavo, za svojo moč? Imel sem vpliva dovolj, priložnosti vsak trenotek, denarja na razpolago, ali kdo me imá zahvaliti le za en kozarec vodé! Gotovo, zgodilo se je morda časih, da sem služil slučajno tudi drugim, kadar sem služil sebi in svoji zabavi. Ali to je bilo slučajno.

STRNÉN Svoje dní si gledal stvar drugače ... Ali se še spominjaš tistega večera po zadnjih volitvah, ko so ti napravili serenado in je vriskalo vse mesto pod tvojimi okni? Kakó si nam pravil takrat ... : »Zaničuj te ljudi in smeši jih, delaj jim poklone tam, kjer jih najmanj zaslužijo, pa te bodo vzdigovali na rame ...« Ali tista tvoja čarobna satira, ki je izšla par mesecev pozneje! »Potreba in korist korupcije.« Kakó majhne smo se čutili poleg tebe! To je bil zasméh Napoleonov. Kdor je bil najbolj ponižan, obožaval te je najglasneje.

MLAKAR In še dalje, še lepše! ... To smo živeli življenje, tu pri meni! Kako smo bíli v obraz malenkostni morali naših filistrov! Zabavale so nas najlepše ljubice, vino je teklo z miz, pogrezali smo se s polno dušo v uživanje in razkošnost ... Ženial-

no blato! In kakó se je strdilo na meni ... kot skorja na obrazu, na rokah, po vsem telesu ... izlilo se mi je prav do srcá. A prej ga nisem čutil, dokler nisem stopil pred njene oči, tako svete in nedolžne ... Od tedàj me duší in muči, ali kakor se ga branim, vedno nižje se udara pod mano;

STRNÉN Ne blédi; saj si ves utrujen od razburjenja. Čemu se mučiš zarad bolnega dekleta, kakor je Pavla; kaj hočeš z njo?

MLAKAR Ti ne vidiš drugega, kakor njena upala lica in njene sesušene roké ... Ali meni je takó čudno poleg njé; čutim se nizkega in umazanega, in ljubim jo, kakor še nisem ljubil nikdar nobene ženske.

STRNÉN In Olga? Pozabil si jo jako hitro.

MLAKAR Zakaj me zasmehuješ? Kadar se je naveličam, pojde in si poišče koga drugega. Meni se gabi-jo ti kupljeni poljubi; pečejo me na ustnih in vendar nimam moči, da bi se jih ubranil.

STRNÉN Kljub temu ne moreš tajiti, da ti je nenavadno zvesta. Spominjaj se: — odkar je pri tebi, živi samó zate. In napósled je krasna ženska; primerjaj jo s Pavlo!

MLAKAR Resnično: — polno, razkošno teló, kipeča ustna, vroče oči, — ali kadar jo poljubljam in objemljem, mi je v glavi pusto in težko, v srcu pa ne čutim ničesar in sramujem se samega sebe. Kadar pridem od njé, ne mogel bi pogledati Pavli v oči; zaklenil bi se v sobo in si zakril obráz. — Moja sentimentalnost se ti zdí morda smešna ... Ali če mislim nanjo, zdí se mi, kakor bi vstajal pred menoj drug svet, ves jasen in sončen, poln nedolžnosti in ljubezni, — daleč, daleč od tega zaduhlega življenja, pod čistim, svobodnim nebom ...

STRNÉN Ali povej mi vendar jasno, — kaj misliš, kaj hočeš doseči? Ali boš prosil njene roké? Ali si jo vzameš za ljubico, kot Olgo? Po mestu govoré o tem; napravili so ji celó podoknico, kakor si morda slišal ...

MLAKAR Nesramne duše! A jaz jih podučim! In to si je izmislil moj pisar; vrgel sem ga na cesto še tisti hip ... Vernik!

DRUGI PRIZOR

Prejšnja. Vernik med vrati na desni

MLAKAR Kod se klati zdaj ta človek?

VERNIK Sinoči sem ga videl v kavarni vsega razgretega; imel je večjo družbo krog sebe.

STRNÉN Krasno: — imel je večjo družbo krog sebe. Ti si nepreviden in slep, ravno zdaj, ko bi moral paziti na vsak korak. Sam ponujaš agitatorje svojim nasprotnikom in jim daješ najpripravnejša orožja. Znesel bi se bil nad svojim pisarjem pozneje, kadar bi bil čas za tó. Škoduje ti lahko veliko; služil ti je spretno in časih v precej kočljivih zadevah; — ravno takó spretno služi zdaj lahko Delaku ... In naposled, kaj ti je storil posebnega? Oprostil bi mu bil to nepremišljenost.

MLAKAR To je bila nedolžna nepremišljenost! On gre in skliče svoje znance, — pol mesta je bilo tam. Smejali so se in zabavljali ... O, jaz jih poznam! Kakó je bilo, Vernik? Kaj so govorili? — In Pro-sén! Ko je bil sit mojega kruha, se je spravil nad mojo čast.

VERNIK O vas ni govoril razžaljivo; in vrh tega je bil že zeló pijan.

MLAKAR O meni ne? Jako milostno.

Strnénu: Kaj govoré po mestu? Kakó so povedali tebi?

STRNÉN Prosén je menda napravil zabaven večer na čast tvoji novi ljubici, Pavli Zarnikovi, in potem so ji peli podoknico. Meni se je zdelo vse skupaj zeló malenkostno.

MLAKAR Malenkost! Po beznicah so napijali Pavli! Moji ljubici! ... Ti si jih slišal velikrat, v kakšnem tonu razpravljajo o mojih ljubavnih razmerjih z Olgo in prej z drugimi. Takó nizko so potísnili zdaj njó, ki niso vredni, da izgovarjajo njeno imé ... Ali jaz jih odvadim! To je bil samo eksempel!

Verniku: In kaj je pripovedoval tisti večji družbi?

VERNIK Ko sem prišel tjà, so utihnili.

MLAKAR Poizvedujte ... in povejte mi obrekovalce. O meni naj govoré, kar se jim ljubi, a Pavlo naj pusté pri miru.

Vernik se vrne v pisarno.

Ali ni to strašno, kakó nizko stojim? S svojo ljubeznijo sem jo onečastil.

TRETJI PRIZOR

Mlakar. Strnén. Delak, pri vhodu

DELA *gladko obrit, svetel obraz, malo pleše nad čelom; njegove kretnje so oprezne in premišljene; govori počasi, prijazno, neodločno:* Oprostite, gospod doktor, da sem takó svoboden in vas nadlegujem osebno.

MLAKAR Jako me veseli. Prosim, sédite. Kakó vam morem postreči?

STRNÉN Dovolí, prijatelj, da se poslovim; nečem te motiti, in vrh tega imam še mnogo opravkov, če hočem jutri v Trst.

MLAKAR Samó še trenotek ... Oprostite, gospod doktor ... Morda se oglasiš danes še pri Olgi? Stori mi to ljubav in sporoči ji, da nocoj ne pridem ponjo. Obljubil sem ji, da jo povedem v opero; ali to mi je nemogoče. Jaz se ne morem zabavati, niti govoriti z njó besedice več.

STRNÉN Da ne postaneš sentimentalen v tej družbi. Kdo drugi bi te drugače razumel, kakor jaz.

MLAKAR Pa vrni se kmalu; zeló te potrebujem.

STRNÉN V kratkem času. — Klanjam se, gospod doktor.
Odide.

ČETRTE PRIZOR

Mlakar. Delak

DELAK Gotovo ste iznenadeni nad mojim posetom, blagorodje. Ali štel sem si v prijetno dolžnost, da vas povabim osebno —

MLAKAR Na vaš znameniti shod? Hvala iskrena. Od nekaterih strani sem že čul o tem shodu, — kaj nameravate z njim? Kaj hočete doseči?

DELAK Jaz čutim iz vaših besed, da vidite v meni nasprotnika —

MLAKAR Kaj imá to pri stvari?

DELAK Vi smatrate ta shod kot nekako demonstracijo proti vam; takó so vam poročali in vi sami ste prepričani o tem. Tudi jaz sem naletel po mestu na podobne govorce, — in to je glavni povod, da vas vznemirjam s svojo prisotnostjo.

MLAKAR Torej tajiti hočete, kar je jasno, kakor na dlani: — da ste delali za ta shod že pred meseci in meseci, tiho in oprezno, kakor bi snovali zaro-to, — da ste hujskali, kjer se vam je ponudila prilika, — da ste govorili o oholem gospodstvu, o krutem samodržstvu, o korupciji in nemorali ... Ali mislite, da je kdo dvomil, komú je bilo namenjeno vse to?

DELAK Pričakoval sem ta očitanja, zato nisem iznenađen, čeravno me globoko žaliijo. Vi me imate na sumu, da spodkopujem na skrivnem vaš ugled, da vas trgam s prestola, na katerega vas je posadilo naše mesto. Ali to ni bil nikdar moj namen, — in kakšno korist naj bi imel jaz sam pri tem?

MLAKAR Lahko je uganiti. In če zanikujete vse, čemú potem vaše tiho rovanje, čemú ta shod?

DELAK Dovolite, gospod doktor, da govorim odkrito.

MLAKAR To bi me jako veselilo.

DELAK Gotovo vas ne razžalim, če vas opozorím na velike nedostatke v našem političnem življenju, zakaj poznate jih samí najbolje. Opazili ste že lahko davno, kakšna brezbržnost je zavládala v nas gledé najvažnejših vprašanj, ki vzbujajo drugod duhove in vzpodbujajo k delu in premišljanju. Kamor pogledate krog sebe, povsod cinična brezdelnost in leno zanašanje na vodnike. In ako jo ti zavozijo, ako ravnaio z narodovim zaupanjem lahkomišelnio in prešerno, ne zmeni se za tó živa duša ... Drugod po svetu, — kakšno življenje, kakšna politična zrelost! Ali tu v našem mestu, tu živimo kakor za kitajskim zidom: staro, patri-

arhalično življenje; vsakdo je srečen, da mu ni treba imeti svoje volje in svojega razuma.

MLAKAR To je torej nekako jedro vašega programa, ki ga mislite razvijati v nedeljo na shodu. Točko o lahkomiselnosti vodnikov bi razpredli nekoliko obširneje; dalo bi se povedati veliko zanimivega.

DELAČ Vi prihajate s svojim starim očitanjem; to me zelo boli. Ali preverjen sem, da čutite sami, kaj ste zagrešili in koliko je trpel narod zaradi vaših napak. Treba bi bilo samo priznati, da se je zavozilo in tako bi ne bilo veliko težav, da bi se spravil voz na pravo pot.

MLAKAR Dovolj, dovolj! Kar bi imeli še povedati, spopolnim si lahko sam. In jasnejše bi ne bili mogli razkriti svojih načrtov, kakor ste to ravno kar storili.

S pritajeno razburjenostjo: Vi govorite z mano, kakor bi me gledali že pod svojimi nogami, kakor bi ležal na tleh, nemočen in uničen, zamotan v vaše zanke. Občudujem vašo nedosežno previdnost. Niste me napadali javno in naravnost; dajali ste mi klofute in z drugo roko ste me božali. Računali ste odlično: — pomilovali ste me in s svojim pokroviteljskim sočut-

jem smešili. Kazali ste na moj plašč, kjer se vam je zdelo, da je najbolj umazan in vzdihovali ste sentimentalno: »Ah, moj Bog, ne glejmo tjà, ne sodimo ga, zakaj on je naš vodnik!« ... In danes zahtevate, da se vam zjokam na prsih in priznam svoje grehe. Prišli bi do gospostva brez boja in poleg tega bi se lahko kazali svetu v najplemenitejši luči ... Kakor sem rekel: vaš račun je ženialen, a za danes ne obveljá. Aranžirali ste svoj neumni shod, da bi me zvrnili na najlepši način; pa videti hočemo, koga bo bolela glava po njem ...

Pri desnih vratih: Vernik!

PETI PRIZOR

Prejšnja. Vernik

MLAKAR Naročite gospodu Jerebu in notarju Vrančiču, naj prideta takoj k meni, brez odlašanja, zakaj čas je drag ... Do nedelje sta samó še dva dní, gospod doktor? ... Poiščite urednika Froléta; zdaj bo najbrže v kavarni; naj se potrudi tudi on k meni. Recite vsem, da se pogovorimo o važni stvari, in ... da sem se premislil ... Dobro

bi bilo, če naznanite to tudi Grudnu. Naj pridejo nemudoma.

Vernik odide.

ŠESTI PRIZOR

Mlakar. Delak

MLAKAR Ali veste, gospod doktor, da sem vam zelo hvaležen? ... Mislite si, odločil sem se bil že popolnoma, da položim roké navzkriž in se vam poklonim ... Kakor vidite, znam govoriti zelo odkrito.

DELAK Hoteli ste —?

MLAKAR Takó je. Hotel sem se vam vdati, brez ugovorov, brez pogojev, brez najmanjšega hrupa. Ali vi ste bili zelo neprevidni; síloma ste mi potisnili orožje v roko, dasi ga nisem maral; in zdaj glejte samí!

DELAK Vi začenjate boj, gospod doktor, in ne pomislite, da bo to le domovini na škodo.

MLAKAR Meni se zdí, da sva prišla v pogovoru že daleč dovolj, — da pustiva lahko fraze pri miru.

DELAK Blagor domovine vam je fraza?

MLAKAR Fraza! Prosvetljenost, o kateri ste govorili, — fraza! Napredek, politična zrelost, — fraza! Ali vseh teh idealnih, bobnečih fraz potrebujete nujno, da dosežete svoj smoter. Skovali ste si iz njih bodalo in ščit obenem. Z njimi zakrivате svoje hinavstvo in napadate lahko na najspretnejši način vsakogar, ki vam stoji na poti. In to sem zdaj slučajno jaz.

DELAK Razžaljivo govorite; toda prosim vas, nadaljujte; besede, kakršne so vaše današnje, so mi jako dragocene.

MLAKAR Motite se, če se vam dozdeva, da govorim v razburjenosti nepremišljeno, da vam sam ponujam lice za klofuto ... Spraviti ste me hoteli na polje, kjer vam morda nisem kos; ali jaz vam ne sledim na tej poti, ker ne maram boja v temi, zahrbtnih intrig in tihega rovanja; to vse prepuščam vam, zakaj meni se zdí nečastno. A tega niste upoštevali, to je bila napačna poteza v vašem načrtu. Kar govorim danes vam, kar govorim svojim prijateljem, to hočem povedati na vašem shodu ... in obenem posvetimo po kotih, kjer ste razpredli svoje pajčevine; — kakšen vtisek bodo napravile na soncu, to je vaša stvar.

DELAK Tedaj odkrito hočete priznavati korupcijo, ki je vladala pod vašim gospostvom? Odkrito hočete —?

MLAKAR Odkrito in naravnost! Kakor ste govorili prej vi sami, — o lenobi, cinizmu in propalosti, — kolikor daleč hočete. Jaz izgubim pri tej igri veliko, vas pa bo uničila in vaša misija bo končna.

SEDMI PRIZOR

Prejšnja. Jereb, pri vhodu

JEREB *starikav človek z redkimi, sivimi brki, zaspanim obrazom in naočniki na nosu:* Klanjam se, gospôda! Ravno kar sem naletel v kavarni na tvojega pisarja, ki je iskal Froléta, in požuril sem se, da ti ustrežem ... Hm ... znamenite pogovore, kakor se vidi ... da, da, časi so resni, gospoda moja ... in nekako razburjena, hm? Da, da!

MLAKAR Takó je; razpravljala sva delikatna vprašanja, — ali ne, gospod doktor? Ako želite, lahko prisostvujete naši mali konferenci; ne bo nič posebnega, nič tajnega.

DELA Ne, ne ... hvala lepa; vi ste preprijazni, gospod doktor. Zamudil sem se celó dalje, kakor sem hotel, zató dovolite, da vas zahvalim za vljudni vzprejem in se poslovim.

MLAKAR Škoda, da takó hitite; povedali bi lahko še kaj imenitnega, ali ne upam se vas zadržávati ... Na svidenje!

DELA Z bogom!

Odide.

OSMI PRIZOR

Mlakar. Jereb

JEREB Imela sta kaj interesantnega s tem Delakom? Ti si vznemirjen ... hm ... razjarjen.

MLAKAR Poglej me, Jereb, — ali izgledam kakor človek, ki mu je prisojeno samó še kakšnih štirinajst dni? Ali me zapuščata razum in fantazija — ali so moje oči oslepele, moji čuti oslabeli, — ali vidiš na mojem obrazu smrtne poteze?

JEREB Znamenita vprašanja ... hm.

MLAKAR Ti ne zapaziš ničesar? Čudno ... In misli si: Delak je prišel ravnokar k meni, da si izgovorí dediščino za umirajočim.

JEREB Čudovito ... hm, in precèj nejasno. Čemú praviš, da te je počastil Delak?

MLAKAR Kar je počel zadnje mesece, to ti je znano — in o tem nameravanem shodu?

JEREB Natanko. In ti mu nisi stopil na prste, kakor smo ti svetovali ... da, da.

MLAKAR Doslej sem imel razlogov za svoje odlašanje, — a zdaj je stvar dozorela. Delak je takó ponosen na svoje uspehe, da je zahteval od mene naravnost, naj se mu vdam na milost ali nemilost, odstopim svoje mandate, skesano potožim svoje grehe in zlezem solzan in osramočen v svoj kot.

JEREB Jako veliko je zahteval. In ti si ga potipal ... hm, krepko potipal?

MLAKAR Kakor je zaslužil; a na shodu v nedeljo ga razkrijemo do nagega.

JEREB Zdravo bi bilo, hm, jako zdravo, in skrajni čas je. V mestu stojé stvari tu pa tam precej slabo ... hm. Delak je bil priden ... da, da.

MLAKAR Treba je zvedeti natanko, kakó govoré po gostilnah in kavarnah, kakšne neumnosti so raztrosili Delakovi ljudjé. Ali kaj je jedro vseh govoric, kaj si slišal ti sam?

JEREB Nič trdnega ... hm. Same splošne stvari, nezadovoljnost brez določenih vzrokov. Veliko vlog igrá pri vsem tudi tvoje ... hm ... privatno življenje ... da, da; oprosti!

MLAKAR To se pravi, moja nemoralnost.

JEREB Takó jo imenujejo časih, in tudi bolj jasno ... hm. Ti dajaš ljudem pohujšanje, kakor pravijo in tvoje ljubice niso ... hm ... svetnice; da, da.

MLAKAR In to so zapazili šele zdaj, ko čutijo, da se majè pod menój; dokler sem jim stal pretrdno, se me niso dotikali. Ali jaz jih odvadim stikati po moji spalnici in sezati z umazanimi prsti v stvari, ki jih ne brigajo.

DEVETI PRIZOR

Prejšnja. Vrančič, Frolè — pri vhodu

MLAKAR Dobro došla; zeló sta mi ustregla, da sta se potrudila takó hitro.

VRANČIČ Kakor mi je sporočil Vernik, si se premislil, — v kakšnem oziru?

MLAKAR Pustili smo vajeti iz rok in zdaj imamo posledice. Pri nas je vse v neredu in hujskači in agitatorji Delakovi imajo lahko delo. Zató je nuj-

no potrebno, da se domenimo, kaj je ukreniti ... Prosim, sédite.

FROLÈ Vzbudil te je torej šele ta shod. Zadnjih par mesecev smo tavalj s svojim listom kakor v polutemi. Jaz sem sicer nekoliko vedel, kaj počnó krog nas, ali prijeti jih nisem mogel nikdar na občutnem mestu; delali so takó na lahko, da si udaril v meglo, kadar si jih hotel zadeti.

MLAKAR A zdaj se pokažejo na jasnem, kar nam more biti samó ljubó ... Odločnih pristašev, ki bi imeli kaj talenta in vpliva, Delak sploh ne more imeti veliko?

FROLÈ Jaz mislim, da jih nima. Kakor je govoril in delal megleno in negotovo, bilo je skoro nemogoče, da bi si pridobil navdušenih prijateljev, ki bi jasno vedeli, kaj hočejo.

VRANČIČ Toliko več pa imá prikritih, ki so se vrgli v svojem vedenju popolnoma po njem. Slinijo se in zabavljajo obenem, da jim človek ne more pogledati v dušo.

FROLÈ Recimo, prijatelj Gruden ... Kdo bi si bil mislil o njem!

MLAKAR Gruden? On je vendar tvoj najboljši sotrudnik.

FROLÈ Sodil sem ga po članku, ki mi ga je izročil včeraj. Pisal je o političnih značajih ... da na prilično ni vseeno, kakó se vede v svojem zasebnem življenju človek, ki ga je izvolil narod svojim vodnikom in mu izročil svoje zaupanje ... skratka, jako idealno in bedasto, — in vrh tega se je videlo precèj jasno, kam je meril.

MLAKAR Hinavci! In on je imel svoje dní najumazanejši jezik, kadar je pil do pozne noči, — moje vino in v moji družbi.

JEREB Hm ... govori se tudi o Strnénu, da, da; pa to so morda bajke.

VRANČIČ O Strnénu nisem čul ničesar.

MLAKAR Prazno! Bil je ravnokar pri meni in jaz ga poznam.

FROLÈ Stanje je tako, da se moremo zanašati na malokoga.

MLAKAR Zató nam je napravil Delak s svojim shodom pravo uslugo. Razkrinkajmo ga brezobzirno; osvetliti je treba natanko vsak njegov tihotapski korak. Z ironijo ga je treba uničiti; — kdor se osmeši, ne more biti več patetičen; in Delak je brez patosa, kakor jezdec brez konja. Ne mu ugovarjati; to bi mu bilo samó prijetno; ne se prepirati z njim. On bo govoril idealno; govo-

rite idealno tudi vi in políjte ga mimogredé s sarkazmom. Pravil bo o neznosnih razmerah v našem mestu, — storíte to tudi vi in glejte, da bote slikali še veliko bolj črno, kakor on sam; ako mogoče, — in mogoče je vse, — obrnite stvar takó, da zvalite krívdo nanj in na ljudi njegovega kalibra, na hujskače in hinavce ... Ali njegove skrite pristaše pustite v miru, bodite z njimi prijazni in stavite jih visoko nad Delaka; ponižajte in osmešite ga pred njimi, da jih bo sram vodnika in učitelja ... Napósled pa si izposodite od njega sentimentalnost in tožite ljudém, — kakšni umazani oblaki podle zavisti in gospostvaželnosti so se pripodíli nad naše mirno mesto, — in tako dalje.

FROLÈ Torej boj do skrajnosti.

MLAKAR Hočejo ga, — in ti imaš veliko nalogo. V istem smislu naroči krepkih, bombastičnih člankov za svoj list in glej, da pridejo v mnoge roké ... V podlistku smeši in karikiraj, — to je pikantno in ugaja ljudem ... Medtem pa delajte med svojimi znanci, posebno med onimi, ki so bili povabljeni na shod. Časa imamo samo še dva dní.

DESETI PRIZOR

Prejšnji. Vernik, — pri vходу

VERNIK Gospod Gruden se je oprostil.

MLAKAR To je zdaj razumljivo.

VERNIK Pač pa sem naletel v kavarni na Proseno, ki mi je izročil pismo za vas.

MLAKAR Kaj hoče?

VERNIK *tišje:* Pravil je tudi meni samemu o gospo dični Zarnikovi.

MLAKAR Kaj vam je pravil?

VERNIK Da se varujete Strnéna.

MLAKAR Dajte mi pismo ... Dovolite, da vas ostavim za dvé minuti. Pomenite se o naših zadevah in potem mi povejte rezultat.

Odideta v pisarno.

ENAJSTI PRIZOR

Jereb. Vrančič. Frolè

FROLÈ *po kratkem molku:* Torej?

JEREB Jako gospodovalen ... hm, jako energičen, da, da ...

VRANČIČ Odkrito in jasno, — meni preseda že veliko stvari. Časih se zdim samemu sebi, kakor bi služil za hlapca pri njem. On je vsekakor velik talent in ko bi hotel, koristil bi veliko. Ali čudno je, zakaj bi se ravno njemu takó brez-pogojno klanjali. Kaj je storil takó slavnega, kakó je zaslužil to klečeplastvo, ki ga uživa od vseh strani?

FROLÈ Pridobil si je zaupanje narodovo, — kedaj, zakaj in kakó, to je njegova stvar. Sicer jaz za svojo osebo nisem bogve kakó navdušen zanj: on je trd gospod in ne trpí v listu nobene samostojne besede. To me je razjarilo velikrat, ali sklonil sem hrbet.

VRANČIČ Sanja se mi, da to gospostvo ne bo trajalo več dolgo.

JEREB Znamenja kažejo ... hm, težki oblaki. In on ni več tisti, kakor je bil časih ... da, da.

VRANČIČ On ni več tisti. Zarad njegove malomarnosti smo čakali toliko časa brez dela in gledali, kakó so rojili krog nas Delakovi ljudje. Njemu se je ljubilo takó in zdaj zopet se mu ljubi, da prehitimo, kar smo zamudili in zastavimo glave zanj.

JEREB In recimo, da propade ... hm, mogoče je, potem smo na suhem ali kakó podobno ... hm; da, da.

FROLÈ On se smatra mogočnim in nedotakljivim, kakor je bil doslej ... »Priznávejte, ne ugovarjajte, sméšite!« — To bo šlo težkó! Ali naj priznavamo, kaj je počel in govoril pri zadnjih volitvah, — in kaj ni govoril, kadar bi bil moral kaj storiti v korist mesta in naroda? Ali naj molčimo in pritrjujemo, če se bodo drgnili ob njegovo osebo in prijetno domače življenje? Bojim se, da se ne osmeši sam, — in kakó bo takrat?

JEREB Hm, da, da: kakó bo takrat?

VRANČIČ Če se zgrudi on, potegne nas s seboj in tu nam ostane samó dvoje: — ali se približamo Delaku —

FROLÈ Ali pa?

VRANČIČ Jasno: — ali pa žrtvujemo njega in Delaka in se vzdržimo samí na starem programu.

JEREB Stari program je sam doktor Mlakar, — in brez njega ostane prazen in smešen, vsaj za nekaj let ... da, da.

FROLÈ Jaz mislim, da je treba vztrajati poleg njega do volitev, — a do shoda gotovo. Mlakar je odličen govornik, kar pa Delak ni in nihče njegovih ne; zató je še mogoče, da se izreže.

DVANAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Strnén, — pri vhodu

STRNÉN Ah glej, — sami prijatelji ... Kaj mislite, kaj pravi k temu?

VRANČIČ Zopet novice.

JEREB Nemirni časi ... hm, jako nemirni, da, da.

STRNÉN Gotovo ste slišali samí. V tem kratkem času se doktor vendar ni spreobrn timer. On obupuje, rokó so mu omahn timer, pokoja si želi, — na veliko radost Delakovo.

VRANČIČ — Ki je bil takó bedast, da ga je zopet siloma potisnil v boj.

STRNÉN Kakó?

FROLÈ On hoče boj, — skrajen, brezobziren. Da ste ga slišali ravnokar!

STRNÉN Torej zopet nov obraz. Jaz ga ne poznamn več. Izpreminja se vsako minuto; zdaj govori sanjarsko, sentimentalno, kakor šestnajstletna

punca, in hipoma bíje zopet krog sebe, kakor bi se bil vzbudil iz spanja. Danes se mu gnusi politika in veseljaško postopanje, želi si tihe, romantične samote med gorami in gozdovi, — jutri pa se vrže s potrojeno silo v hrup in šum, da žíví in užíje, kar je zamudil.

VRANČIČ Kaj ga je napravilo takega? Šepetajo si o novi ljubezni.

FROLÈ Gruden mi je pravil nekaj o Zarnikovi Pavli; peli so ji menda celó podoknico na njegov račun.

VRANČIČ Pavli? — S to imaš tudi ti nekaj opravka, Strnén, kakor se čuje; —to se pravi, gotovega ne vem ničesar.

STRNÉN Kaj ti pride na misel ... A Mlakarja je popolnoma uničila. Postal je zarad njé mlečnozob študent. Če pojde takó dalje, doživimo v kratkem času propàd njegove slave. Volitve so blizu, pod nogami se mu majè in on leta za dekleti.

JEREB Slabo, hm ... treba je stvar premisliti.

TRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Mlakar, — iz pisarne

MLAKAR Ti si že tukaj, Strnén? To je dobro ... Misli si, jaz sem slišal že toliko zanimivega v tem kratkem času.

STRNÉN Prijatelji so mi povedali, da si se premislil.

MLAKAR Povedali so ti? Jako interesantno ... A daj ti, Strnén, da te od blizu pogledam; prav v obráz, v oči ...

STRNÉN Ti se mi vidiš zeló vznemirjen, prijatelj.

MLAKAR Ah, kakó prijazno ... kakó se zanimaš zame ... Povej mi, Strnén, ali znaš ti lagati?

STRNÉN Kakšno vprašanje!

MLAKAR Čudno, kajneda ... Ali rad bi te prašal še kaj drugega, veliko drugega ... in še bolj interesantnega.

VRANČIČ Vidva imata zasebne stvari, kakor se dozdeva, zató je pač umestno, da vaju ne motimo.

MLAKAR Ah, dragi moji, prosim vas, oprostite ... midva končava kmalu ... A naposled pa naša stvar tudi ni tako nujna; pomenimo se lahko še jutri, ali pojutrišnjem, — ali pozneje; časa je veliko!

FROLÈ In pri tem ostane, kar si bil prej odločil?

MLAKAR Kakó? Jaz sem bil prej odločil? Nò, ako sem bil odločil, torej naj ostane, —ali pa naj ne ostane; napósled je to pač vseeno.

JEREB Torej ... hm ... takó ... da, da!

VRANČIČ Kakó tedàj stojímo? Kaj je storiti? Treba bi se bilo posvetovati natančneje in določiti jasno, kakó se je ravnati.

MLAKAR Da ... mi se bomo posvetovali in določili ... kedar hočete, kar hočete.

FROLÈ Dovolite tedàj, da odhajamo ... Klanjam se ... Na zdravje, Strnén!

MLAKAR Hvala, prijatelji, da ste bili takó prijazni ... jako me je veselilo ...

Jereb, Vrančič, Frolè — odidejo.

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

Mlakar, Strnén

MLAKAR Ti vidiš, Strnén, jaz sem popolnoma miren, kakor bi se ne bilo nič zgodilo; jaz ne jokam, ne razsajam, — ali ni to čudno?

STRNÉN Kaj se ti je pripetilo? Ti si strašen.

MLAKAR Ne, ne odmikaj se; čemú se me bojiš? ... Ti prashaš, kaj se mi je pripetilo? ... Jaz sem odkril

pred teboj svoje srce, poznal si vsak njegov najskrivnejši kot; zate nisem imel tajnosti, ker se mi je zdelo, da si moj prijatelj ... Ti pa si se na tihem smejal, kadar sem ti tožil, kakor otrok; rogal si se mi, kadar sem ti pokazal svojo dušo ... Povej mi, kaj si mislil na skrivnem, ko sem ti govoril o Pavli in o svoji ljubezni?

STRNÉN *malovažno*: Ah, to te je takó vzburilo? Na uhó so ti prišlè govorice, da — na kratko, da ljubkujem s Pavlo. Tudi jaz sem naletel danes že na podobno neumnost, — ravnokar tu pri tebi. Pravil jo je Frolè — ali Vrančič; ne spominjam se.

MLAKAR In ti tajíš? Varati me hočeš še dalje, ker vidiš, kakó sem postal lahkoveren, zaupen kakor otrok, da nimam več svoje volje, da te ne vidim, četudi se mi rogaš v obráz. Zasmehuješ me lahko svobodno; verjamem ti, kar hočeš, kolikor hočeš, — samó laskaj se moji ljubezni, božaj in tolaži moje trpljenje. Reci mi, da je ne poznaš, da se ne brigaš zanjo, — in jaz ti verjamem; verjamem ti, če mi rečeš, da ne ljubi ona nikogar, kakor mene samega; — da pričajo o ljubezni njeni boječi pogledi, da mi odteguje roko iz ljubezni, — da je sama ljubezen vzrok

njenemu odmikanju in molčanju, kadar stojím pred njó. Povéj mi kakršno hočeš krasno laž in jaz ti jo verjamem ... Ah glej, prijatelj, ti me vidiš uničenega, nesvestnega od ljubezni, zato bi bilo brezsrčno od tebe, da bi me varal ... Povej mi resnico in, — gotovo, jaz ti ne porečem žale besede; dam ti rokó, svojemu prijatelju, samó povej mi resnico, ne varaj me ...

STRNÉN Govori jasno in trezno, da ti morem odgovarjati.

MLAKAR Ti se čudiš moji razburjenosti, — ali prišlo je takó nenadno, da mi je postalo megleno pred očmí ... Povedali so mi, da jo ljubiš in da ti ona vrača ljubezen; da si si jo osvojil popolnoma; da so te videli z njó v drevoredu; stiskala sta se za roko in šepetala ...

STRNÉN In takó si prepričan, da sem te izdajal, svojega prijatelja?

MLAKAR Ali je resnica?

STRNÉN Dovolí, da se poslovim.

MLAKAR Zakaj ne odgovoriš?

STRNÉN Ne žali me z vprašanji; jaz ti ne odgovarjam nanja. Nečastna so zate, ne zame.

MLAKAR *po kratkem molku:* Ne hodi, oprosti mi! ... Ti ne moreš vedeti, kakó sem trpel v teh kratkih minutah ... Ali zaslužil sem to trpljenje ... Glej, ni še dolgo, kar sem ti pravil, da se iztrgam življenju, da se odločim popolnoma od svoje podle preteklosti, — a trenotek potem sem se zgrudil v prepàd nazaj, v roke oholosti in častihlepju, — zatajil svoje srce in svojo ljubezen ... A jaz ne maram več omahovanja ... Kakor nikdar prej, ovladalo mi je dušo hrepenenje po tihi, nedolžni sreči, po sončni romantiki. Od-sloviti hočem vse svoje nizke želje, vse kar mi je doslej uklepalo duhá, da se ni mogel povzdigniti visoko nad zemljo. Svobodno in mirno stopim potém pred njene oči, pred njen zaupni, otroški obraz, — in njeni pogledi se me ne bodo več plaho ogibali, njena roka se ne bo strahom umikala moji ... Ali prijatelj, ti si brezčuten; ti ne vidiš čudovitega ognja, ki se razliva po mojih prsih, —in ne razumeš me ...

STRNÉN Jaz čutim s teboj globoko in odkrito, — ali čemú bi ti prigovarjal polblaznemu? Ti pač nisi premislil trezno, kaj hočeš storiti; — in kakó bodo sodili ljudje? Da si se umaknil od utrujenosti in iz strahú pred nasprotniki; tvoji senti-

mentalnosti se bodo smejali, a malo jih bo, da bi ji sploh verjeli.

MLAKAR Čemú govoriš takó pusto? Zakaj se ne veseliš z menoj?

PETNAJSTI PRIZOR

Prejšnja. Olga, — pri vходу

OLGA To je lepó od tebe, da si me pričakoval; mislila sem skoro, da mi uideš, kar bi ne bilo prav nič čudnega, kakršen si postal. Obljubiš mi, da me povedeš na zabavo, in v zadnjem hipu mi odrečeš, brez vsakega pametnega razloga, — ker se ti enostavno ne ljubi ... Strašen človek! A zdaj se naglo pripravi, da ne prideva prepozno; uvertura je gotovo že pričela.

STRNÉN Oprosti, prijatelj; v najinem preživahnem razgovoru sem ti pozabil povedati, da gospodična Olga nikakor ni hotela vzprejeti tvoje odpovedi. In kakor se meni zdi, imá čisto prav; pojdi v opero, da se razvedriš.

MLAKAR Ne morem in torej ne pojdem ... Jako žal mi je, ali jaz se zabavam najrajši sam. Oprosti mi, Olga.

OLGA Zelo si hudomušen. Da bi govoril resno, tega si ne morem misliti.

MLAKAR Hudó mi je, če te žalim; ali jaz ne pojdem ne danes, ne jutri, nikdar ne. Zabavaj se sama, dam ti vso svobodo; hodi v opero, v koncerte, v vesele družbe. Mene bo veselilo, če me boš lahko pogrešala.

OLGA In takó mirno govoriš, ko mi daješ slovó, ko me pehaš od sebe? Ne zdí se ti vredno, da bi mi povedal, kaj sem ti storila, kedaj sem te razžalila ... Ali saj tega ne zahtevam od tebe, — ne opravičuj se, ne išči izgovorov in izmišljenih vzrokov ... O, jaz sem videla to že davno; nisem hodila za teboj, nisem te nadlegávala z vprašanji, niti nisem poizvedávala pri tvojih prijateljih, — a vendar sem čutila iz tvojih najprijaznejših besed, da sem ti zoprna, da se me hočeš iznebiti. Čemu mi nisi povedal tega prej in naravnost? Zakaj nisi priznal, da si se me naveličal, da ljubiš drugo, ki te zná lepše zabavati, kakor jaz.

STRNÉN Stvar je postala zeló delikatna, zató dovoli, da te ne motim.

MLAKAR Ostani, Strnén; z gospodično končava takoj ... Kaj je treba teh obširnih besed, čemú se raz-

grevaš? Ako jo zahtevaš, — ne vem, zakaj bi ti zakrival resnico; — jaz ti ponujam roko v slovo, ne bodi užaljena.

OLGA Oh ne, ne misli, da bom jokala pred teboj, da te bom prosila ene same prijazne besede v slovo. Ali prosim te, povej mi, — kakó te je očarala? Kakó je govorila s teboj, kakó se je smehljala, kako ti je gledala v obraz, da te je mogla takó osvojiti? Razloži mi to skrivnost. Pavla ni lepa in vendar mi je ugrabila tvojo ljubezen.

MLAKAR Ne izgovarjaj njenega imena.

OLGA Ah, bojiš se, da bi je ne onečastila? Kakó moralno! ... In šele zdaj si se spomnil na svojo čast? ... Ali sem se kazala kdaj drugačno, kakor sem bila v resnici? Ali nisi vedel sam, kjé si me pobral in kakšno? Nikdar ti nisem skrivala svojega življenja; povedala sem ti sama, kakšno teló objemlješ, kakšna ustna poljubljaš ... Čemú si me vodil s seboj? Zakaj me nisi pustil v Trstu? ... Naročil si mi lepe sobe, napravljaj mi elegantne obleke, kazal me ljudem, ali sem te vsega tega prosila? ... Ti sam si se sklonil takó nizko k meni in zdaj nimaš pravice, da bi me zaničeval.

MLAKAR Ne očitaj mi, ne muči me ... Povej mi, kaj zahtevaš od mene? Govori, — ali želiš denarja? Zahtevaj kar hočeš, samó ostavi me, ne muči me dalje.

OLGA Ah ne, ubožček moj, jaz nisem neusmiljena; zabavaj se s Pavlo svobodno; — gotovo, jaz ti ne bom kalila pokoja; svoj denar shrani zase in — zanjo; vzdržim se brez truda, kakor bi se bila tudi doslej lahko brez tebe ... In ne misli, da se žalostim; ni moja navada; takih trenutkov sem videla že veliko do danes ... A tudi nimam obilo vzroka; kakor se vidi, nisi več vesel in kratkočasen, — in veselje je moj element ... Z bogom! ... Sploh pa se morda še kdaj vidimo.

MLAKAR Oprosti mi, Olga, nisem te hotel raniti.

OLGA Brez skrbi, tega tudi storil nisi ... Z bogom, gospod Strnén.

STRNÉN Klanjam se, gospodična Olga!

Olga odide.

ŠESTNAJSTI PRIZOR

Mlakar. Strén

STRÉN Pokazal si ji vrata precej surovo ... In ona je imela čisto prav s svojimi očitanji.

MLAKAR Častitaj mi in ne grajaj me. Zdí se mi, kakor bi se bil osvobodil gnusne verige, ki me je vezala na preteklost ... Kakó se čutim lahkega in svobodnega, kako se izliva novo, lepše življenje v moja prsa ... A treba je še veliko, predno ga morem uživati s popolnim razkošjem ... Najprvo in glavno: — povej mojim in svojim prijateljem, da sem sit politike in spletkarstva, da odlagam svoje mandate, — in nadaljnje korake naj storé, kakor se jim najboljše zdí. Ko bi me kdo napadal, naj me branijo ali ne, — popolnoma svobodno.

STRÉN To je tvoja resna volja?

MLAKAR Kakor vidiš ... In zdaj v opero; dejal si, da sem potreben razvedrila ... Ali hočeš z menoj? Zdi se mi, da pride tudi Pavla.

Zástor pade

DRUGO DEJANJE

*Salon pri profesorju Maku; na desni obednica,
na levi profesorjeva soba, v ozadju vhod; na
desno — zadaj — vrata v Pavlino sobo*

PRVI PRIZOR

Makovka. Pavla. Mak med vrati svoje sobe

MAK *neroden, star človek z razoranim naivnim obrazom:* Ali še ni bilo Strnéna?

MAKOVKA Vsak čas mora priti, kakor je obljubil.

MAK Kadar pride, povej mu, da ga težkó pričakujemo ... Ah, to so novice —
Vrne se v sobo.

MAKOVKA Samó pomisli, kaj bi bila ti brez mene; delavka v tovarni morda, ali še kaj slabšega. Toda jaz sem se te usmnila, ker sem bila predobrega srca ... Zakaj te ni vzel kakšen drug sorodnik, — saj jih je bilo veliko! Pa niso bili takó neumni, kakor jaz ... Takrat seveda nisem mogla

misliti, kako mi boš plačevala mojo dobrotljivost.

PAVLA *drobna postavica; bled, stisnjen obràz; velike oči, nemirne in sanjarske:* Jaz vam nisem storila nič hudega, prav nič, da mi očitata nehvaležnost.

MAKOVKA Sramoto mi delaš, da gledajo ljudje za menoj ... Čemú so ti napravljali podoknico Mla-karjevi pisarji? Brez vsakega vzroka? Po mestu govoré, da si njegova ljubica. In brez razloga? — Kaj takega si ne izmislijo na lepem.

PAVLA To ni res ... ni res.

MAKOVKA Od tebe se nadejam lahko vsega ... Čemú posedaš potuhnjeno po kotih in molčiš in gledaš v tlà, kakor bi imela zakrivati kakšno hudodelstvo? Druge so vesele in zdrave, ti pa hodiš okoli kakor duh, da se te človek bojí ... In pred svetom se pomiluješ in povešaš glavico, kakor bi ti bilo bogve koliko hudega, — da si mislijo: »Revica, uboga revica! Kakó je sočutja vredna! ...« In ti veš dobro, da me s tem sramotiš in v stran potíškaš ...

PAVLA Ali zakaj me mučite? Zaklenite me v sobo, ne pokažite me nikomur, jaz vam bom hvaležna. Pustite me sámo, če vas žalim pred drugimi ...

Nikdar vas ne prosim, da me vzemite s seboj v družbo, — zakaj mi očitata, da se vsiljujem.

MAKOVKA Ti čutiš, zakaj se delaš nesrečno in zapušče-no. Za tvoj obraz bi se pač nihče ne zmenil, — in ker se ti zdi, da nisi dovolj lepa, hočeš biti interesantna; — oh, jaz te poznam, jaz razumem vsako tvojo besedico. Pa ne misli, da se ti kaj posreči; s samo interesantnostjo ne uloviš nikogar ... Čemú se jokaš? Jaz ne bom gledala tvojih rdečih oči, — spravi robec!

DRUGI PRIZOR

Prejšnji. Vrančičevka in Ivanka, njena hči

MAKOVKA To je lepó, gospá Vrančičeva, da se nas vendar enkrat sponmite. Koliko sem že mislila, zakaj nas tako redkokdaj počastite ... In hčerka, — moj Bog, kakó je krasna; kakor roža; — lahko ste ponosni, milostiva.

VRANČIČEVKA Ah, same skrbí, — saj veste, kako je z otroci ... In gospodična Pavla, vaše zdravje napreduje, kakor se vidi; danes so ličeca še dovolj rdeča. Jaz sem zmerom rekla, da ta bolezen sčasoma mine; le potrpite, gospá Makova, kakšna krasotica bo še iz njé ...

MAKOVKA Tako malo imam upanja; bleda je kakor rjuha in nobena stvar je ne veseli. Samo časih se za trenotek malo popravi, da človek že priča-kuje najboljšega, — ali takoj spet vse izgine.

VRANČIČEVKA Žalostno, res žalostno; lahko si mislim, koliko je to trpljenja. Ali nikar ne obupajte. Jaz sem poznala nekega dekleta, — moj bog, da bi jo videli: — sam okostnik, rečem vam; koža je na obrazu kar takó visela od nje — in oči vdrte, kakor pri mrliču ... Pa jo pogledajte danes: rdeča je kakor krí in polna in okrogla; omožila se je in imá že dvoje otrok.

MAKOVKA Ali to se ne pripetí velikrat, take čudovite spremembe, — in jaz se bojím za Pavlo. Da bi imela vsaj kaj razvedrila, — toda nič se ji ne ljubi.

IVANKA *Pavli:* Ti si gotovo že dovršila svoj prrt; jaz pa ne pridem s svojim nikamor; od začetka sem takó delala; ves dan sem vezla; komaj sem imela časa, da bi kavo spila. Zdaj pa leži tam v kotu, ves zamazan. Kadar ga vzamem v roko, mine me vse veselje; samó da bi naredila do polovice, potem bi že šlo.

PAVLA Ivanka, stori mi veliko uslugo; ali hočeš?

IVANKA Kar zahtevaš.

PAVLA Ti si veliko bolj razumna kakor jaz in dobiš lažje kakšen pameten vzrok ...

IVANKA O —!

PAVLA Jaz bi šla nocoj rada ven, nekako ob šestih, ali še prej. Izmisli si ti kakšno pretvezo, da me vzameš s seboj, kadar odideš, — toda prej ali pa pozneje, kakor tvoja mama.

IVANKA Ah, ti imaš sestanek?

PAVLA Povem ti med potjo.

VRANČIČEVKA — Verbičevka mi je pravila, in ona je čula o tem pri Bernótovih. Najbrže je vse skupaj sama čista izmišljotina; ljudje so hudobni in gledajo, kakó bi iznašli o človeku kaj nespodobnega. Meni je celó žal, verjemite mi, gospá Makova, da sem vam opomnila o tej stvari.

MAKOVKA Oh, — oh, — in jaz nisem niti slutila. Moje oči ... moj bog, — moje oči ... kje sem jih imela? Gotovo je resnica vmes, drugače bi ne govorili ... Pavla, ali si že pokazala gospodični Ivanki svoj prt? Dovršila ga je že skoro, samo še dva, tri dni ...

VRANČIČEVKA Kakó je pridna! — Tu imaš vzgled, Ivanka. Mislite si, niti do polovice še ni prišla s svojim.

PAVLA Pa jaz sem veliko prej pričela, in tudi je delo slabše ... Pojdi, Ivanka.

Pavla in Ivanka odideta v Pavlino sobo.

TRETJI PRIZOR

Makovka. Vrančičevka

MAKOVKA Prosim vas, gospá Vrančičeva, povejte mi vse, do pičice ... Ah, ali vidite, kakó sem vznemirjena? Da mora imeti človek vrh vsega še take skrbí ... Zadnjič z Mlakarjem, — saj ste gotovo sami slišali, kakšni škandali so bili to, — in zdaj zopet —! Ah, samo sramoto imam s tem dekletom.

VRANČIČEVKA Vse je najbrže navadna govorica, brez vsakega smisla; nikar se ne vznemirjajte takó silno. In tudi, če bi bila resnična ta govorica, kaj je potem hudega? Vsako dekle ima kakšno znanje in ni treba, da bi bilo kaj pregrešnega vmes. Pavla je pametna in poštena in Strnén ne verjamem, da bi nameraval kaj slabega. On bi bil celo dobra partija ... in če resno misli ...

MAKOVKA Ali on ne misli resno! — Kaj ne poznate Pavle, kaj je ne vidite, kakšna je, — da lahko zaspí vsak čas in ne vstane več. Kdo jo bo jemal?

Nihčè ni takó neumen, da bi se hotel združiti z bolešno stvarjo, ki morda nima niti par mesecev več pred seboj. Če bi imela kaj premoženja, potem bi bilo že na kakšen način razumljivo ... ali takó! In posebno še ta Strnén. On je preveč praktičen, da bi se lahkomišelnó navezal na jetičnega dekleta, ki nima toliko, da bi si kupila poročno krilo ... Pa da ona sama tega ne ve.

VRANČIČEVKA Nedolžna je še, — in kadar jo vidim, kakó strmí prédse, zdi se mi, kakor da živí v sanjah, tam kjé daleč v kakšnem drugem svetu. Potem seveda ne razume življenja in ne pozná ljudi.

MAKOVKA Takó malo, kakor bi bila prišla šele danes mednje ... Jaz sploh ne vem, kaj bi si mislila o tem otroku. Roké drži v naročju in sanja ... sanja. Ko bi je ne vzbudila, sedela bi ves dan takó in morda vso noč. Vsak trenotek se zamisli in potem ne vidi nikogar več in niti ne sliši, kadar jo pokličem ... Bogve, ali je to prišlo iz romanov; — pa njena mati je bila tudi taka.

VRANČIČEVKA Imeti bi morala kakšno primerno družbo.

MAKOVKA Ne mara nikogar; izpregovori par besed in se skrije. Meni se zdí, da je tudi v njeni bolezni veliko vzroka. Nervozna postane, če vidi, da se kdo zanima zanjo, da jo sočutno gleda ali o nji govori ... Vi ne veste, kakó mi je sitno to njeno vedenje. Ljudjé bi si lahko mislili, da je njena vzgoja takó slaba, da se nisem brigala zanjo in pustila, naj raste, kakor je božja volja ... Res je, da se ni učila kaj posebnega, — kaj bi ji koristilo? Saj takó ne bo dolgo. Ali da bi bila takó divja in sama zase, tega nisem nikdar hotela.

VRANČIČEVKA Pazite nanjo. Kakršna je, napravi lahko kakšno neumnost, — in odkritosrčno vam povém: —to ravno me je spravilo k vam. Take stvari izvedó najpozneje tisti, ki se najbolj zanimajo zanje ... A zdaj bo takó vse pri kraju; Strnén odide menda še nocoj v Trst; odpreti misli tam svojo samostojno pisarno.

MAKOVKA Príde se še poslovit; posebno tu notri ga pričakujejo nestrpno. Kolikor mi je slučajno prišlo na ušesa, razpravljajo imenitne politične novice. Kaj je takó posebnega, mi ni znano; ne brigam se veliko za take stvari ... Vaš gospod soprog je tudi med njimi.

VRANČIČEVKA Ah, on je ves mrtev na tó politiko. Precej ko vstane, in pri obedu, in zvečer, — sama politika, nič drugega kot politika. Odkar se je spustil vanjo, ne zanima ga nobena druga stvar več ... Prej je zmerom tičal pri Mlakarju, zdaj pa je nekoliko ponehal in se jezí nanj. Včeraj je bil doktor Delak pri njem in govorila sta dolgo časa.

MAKOVKA Meni nič ne ugajajo ti sestanki. Moj mož se dá vladati od vsakogar in ne misli nič na svoj prid. On je profesor in bogve, kaj si lahko nakoplje, če se bo vtikal preveč v te spletke in razprtije.

VRANČIČEVKA Ne bojte se; zmerom je dobro, da se človek malo pokaže v javnosti; takó dobí poseben ugled in pride lahko še daleč, če je spreten in pameten ... Ali vidite Delakovko, kakó ponosno hodi, odkar govore po mestu o njenem možu? Danes sem jo srečala. Čeprav še ni bilo posebno hladno, nosila je že zimski plašč, — prekrasen, rečem vam ... Samó nji se ni podal; preveč je široka, zató so se gube na ledjih takó smešno zibale; in tudi visok ovratnik ni zanjo ... Tu se spominjam, gospá Makova ... Ali ste že dobili najnovejšo števíko »Bazarja«? Hote-

la sem jo pogledati pri Verbičevki, pa jo je sposodila.

MAKOVKA Božanstveno! Vi bote gledali! Dobro, da ste omenili ... Svetovati mi bote morali, kaj naj izberem ... Dva plašča, — dražestna, občudovanja vredna, — ne morem se odločiti za nobenega ... Izvolite z mano, da vam pokažem; pustila sem list v obednici.

ČETRTE PRIZOR

Prejšnji. Pavla, Ivanka

IVANKA Prekrasno, mamá! Kakšen prt! Mene je svojega tako sram. Še parkrat ga vzame v roko, pa bo dovršen ... Kako bo Verbičeva gledala! ... Zmenili sva se namreč s Pavlo, — ah, mamá, prosim, nikar ne branite! Vi bote gotovo dovolili, gospá Makova, saj ste takó dobri; pokazat ga neseva Milki. Že včeraj je rekla, da bi ga rada videla, — saj ste slišali, mamá, — in jaz sem prepričana, da tudi Milka prične delati, samó da bo videla, kakšna krasota je to.

PAVLA Jaz bi šlà zeló rada, mamá; takó dolgo nisem bila tam; Milka je morda že razžaljena.

IVANKA Ah, ti prosiš takó hladnó ... Ali saj ni treba več; zdaj je že dovoljeno, — pripravi se.

MAKOVKA Takó hitro vendar ne bota odleteli; po čakajta kave; Milka vama nikamor ne uide.

VRANČIČEVKA Ti si kakor iskra, Ivanka, da se te človek prestraši. Izmisli si kakšno stvar in plane z obrazom vanjo.

MAKOVKA Po kavi lahko odideš, Pavla, če ne more biti drugače.

IVANKA Bravo! — Ali slišiš?

MAKOVKA In zdaj poglej v kuhinjo ... Ali ne, — poskrbela bom sama ... Gospá Vrančičeva, če izvolite, v obednici vam pokažem »Bazar«.

Makovka in Vrančičevka v obednico

PETI PRIZOR

Pavla. Ivanka

PAVLA Ah, svobodna, svobodna, svobodna! ... Ali si me videla že kdaj takó veselo, Ivanka? Kakó razkošno mi je pri srcu, kakó je vse takó sončno krog mene. Zdi se mi, kakor bi se mi bil odprl svet šele danes. Šele danes čutim življenje v svojih udih. Samó hitro odtod, odtod. Tu je

takó mrtvaško, — časih se mi je videlo, kakor bi hodili krog mene sami mrzli okostniki z votlimi očmi in režečimi ustmi ... bilo me je strah in ubežati nisem mogla. A zdaj je posijalo sonce ... na moj obraz ... globoko v krí, do srcá ... Bojím se, da me sreča ne onesvesti.

IVANKA Ti blêdeš, Pavla; kakó te morem razumeti? Kam hočeš? Kaj se ti je zgodilo tukaj? Jaz se bojim zate; vidiš se mi bolna in vzburljena.

PAVLA Da bi ti čutila to gorkoto, ki se mi razliva po prsih. Samó pomisli: toliko časa v mrzli, mokri sobi, med temnimi stenami, — in zdaj hipoma sredi jasnega, pomladnega dné ... Povej mi, ali tebi ni bilo nikdar težkó v tem svetu, med temi ljudmi; ali se nisi nikdar čutila osamljene in nesrečne in si želela kam drugam, ... daleč, daleč, da bi ne gledala več znanih, zoprnih obrazov? Ali se ti ní zdelo, kakor bi bila zakopana globoko v prepadu, opolzlem in gnusnem, — nad teboj pa sonce in svetlo nebó?

IVANKA Kadar sem brala v romanih o kakšnem samotnem gradu in parku z visokimi kostanji in tam na klopi onadva, roko v roki ... takrat mi je postalo čudno, — a ne takó, kakor ti praviš. To je

takó romantično in neznano ... kakor bi govorila v vročici. Zakaj toliko misliš?

PAVLA To pride samó ... s tako silo, da se ne morem braniti, kakor bi mi roké omahnile ... Oh, že davno, ko sem bila še bolan otrok, ko so hodili krog mene s tistim sitnim, čmernim sočutjem, — želela sem kaj drugega, lepšega, kar mi je bilo takó znano, a vendar še nisem videla nikdar, razumela nisem, kaj je bilo, a vendar se mi je zdelo, kakor bi živela že nekdam drugo, takó gorko življenje. In niti danes ne morem razumeti, — a jaz čutim, kakó se mi bliža z ljubimi rokami.

IVANKA Kaj hočeš storiti?

PAVLA Ti še zdaj ne veš tega?

IVANKA Pripovedovala si mi vse mogoče stvari, a kaj pomeni tvoja razburjenost, mi je čisto neznan. Kam hrepeniš odtod?

PAVLA Samó še par trenotkov ... Posloviti se nimam od nikogar, — in potem stran, stran ... Zdaj pride vsak hip, da me reši; — on je edini, ki je videl moje sanje in pričakovanje; samó on je čutil, kaj je gorelo v mojem srcu, — zakaj on me ljubi.

IVANKA Doktor Strnén? In ti ga ljubiš?

PAVLA Jaz ga ljubim in pojdem z njim, — še nocoj, še ta trenotek. On me osvobodi teh ljudi, tega življenja, tega zaduhlega zraka. Zató ga ljubim in pojdem z njim.

IVANKA A kaj so ti storili tukaj? Kdo te je tako žalil, da moraš od doma?

PAVLA Kdo me je žalil? ... Vsaka črta na obrazu moje tete in vseh drugih, ki so hodili k nam ali ki sem jih slučajno srečavala; vsak smehljaj, vsaka besedica, — vse mi je bilo zoprno, nenaravno in takó nizko. Studile so se mi stene v moji sobi, slike in stoli in preproge — vzduh, ki mi je padal na prsa težko in soparno ... vse ... vse ... A zdaj se bo končalo.

IVANKA In vse to misliš resno? ... Ah moj bog, kam si se izgubila v svojih sanjah! In ti zaničuješ vse ljudi, ki so te imeli radi. Tvoja teta te ni marala, jaz sem videla to velikrat, — ali vsi drugi, ki so kedaj govorili o tebi, so bili polni sočutja.

PAVLA Jaz ga ne maram, tega sočutja. Kdo ima pravico misliti, da je boljši od mene? Kaj imam na sebi takó hudega, da naj bi stala pod drugimi?

IVANKA A tega vendar nihče ni rekel ... Ti si bila bolna, zapuščena, brez matere, zató so te pomilovali, — kdo se je nadejal zarad tega sovraštva od

tebe! Silno pretirano misliš, — to je prišlo samó iz tvojih večnih sanj, iz samote in romanov. Sama si pravila, da si presedela časih po cele noči pri oknu; to ni bilo dobro zate in za tvojo ljubezen; in napósled si se pogreznila v te blodne, polblazne sanjarije ... Vzdrami se, ko je zadnji čas, da ne napraviš največje neumnosti.

PAVLA Pusti me! ... Obljubila si mi pomoči, da pridem nocoj na cesto, — a ni treba; iztrgam se lahko tudi sama; kdo mi more braniti? Zbogom, Ivanka; ne vidiva se najbrže nikdar več.

IVANKA A ne tako, Pavla, — oprosti mi. Zahtevaj, kar se ti ljubi, jaz sem ti na uslugo vsak trenotek. Samó varuj samo sebe! — Jaz te spravim odtod in spremim, kakor boš hotela.

PAVLA A ti bi imela lahko potem kakšne sitnosti ... Povej mami resnico: — da sem te ostavila sredi ceste in se nisem vrnila več.

ŠESTI PRIZOR

Prejšnji. Strnén, — pri vhodu

IVANKA Jaz ostanem v obednici, da te ne bodo motili po nepotrebnem.

Odide.

STRNÉN Ali si pripravljena?

PAVLA Dà ... Po kavi odidem z Ivanko in na cesti me pustí sámo.

STRNÉN Vlak se odpelje ob polu sedmih; torej samó še eno uro ... Kakó ti je pri srcu, Pavla? Ako obžaluješ, reci mi samó. Jaz nečem, da bi bil kriv ene same tvoje solze. Ali ti ne bo slovo težko?

PAVLA Slovó?

STRNÉN Poglej te stene, te slike ... to so tvoji stari znan-ci, vtisnjeni globoko v tvoje srce, četudi tega ne veš; — in danes jih vidiš zadnjikrat ... In čuj, — ali slišiš iz obednice te glasove? Tvoja teta in tvoje prijateljice; poslušaj jih pazno, — odslej jih ne boš čula več ... In dihaj v polna prsa ta zrak; — ali se ti ne zdí, da dihaš z njim stare spomine, od otroških let pa do danes? A vse to je nocoj poslednjikrat. Kakó ti je pri srcu, Pavla?

PAVLA Zakaj me mučiš? Reci, da si se igral z menoj; da mi ne moreš dati sreče, ki si mi jo obljubával. Ali čemú si mi pokazal blaženstvo takó blizu, da mi ga zdaj odteguješ? Slikal si mi takó lepo življenje in zdaj si ga zakril.

STRNÉN Pavla, prišel bi lahko čas, na katerega danes ne misliš ... Bojím se, da se me nisi oklenila iz ljubezni, da ne hrepeniš po meni, temveč samó po drugem zraku, po drugih obrazih, po drugem svetu, ki morda ni tak, kakršnega gledaš v svoji nemirni duši. Sanjala si o sreči, mirni in sladki, opojeni s čisto sončno svetlobo, — ali veš, da jo dobiš ob moji strani? Tukaj ti je bilo življenje zoprno in zaduhlo, da si umirala v njem, — in kolikor bolj se ti je studilo, tem lepše je sijalo ono drugo v tvojem srcu ... A zdaj upaš, da se uresniči? ... In tudi, ko bi ga našla, — kdo vé, če ti ne bo v par dneh tvoja nova soba prav takó ozka in temna, novi zrak prav takó težak in gost, — novi obrazi podli, sebični, surovi, kakor so se ti zdeli vsi, ki si jih gledala doslej? ... Če se to zgodí, Pavla, kakó bo tedàj? Kod boš iskala svoje sanje, kam boš bežala od mene?

PAVLA Ti me strašiš zadnji hip; prej nisi nikdar takó govoril. Zakaj se ne spominjaš, kaj si mi obljubával, ko si me opajal z ljubeznijo in sladki-mi besedami? Ti sam si sanjal kakor jaz, — a danes me ne ljubiš več in obupavaš.

STRNÉN Razumi me, ljubica ... Ker te ljubim, nečem, da bi me kdaj zaradi moje ljubezni sovražila. Če bi se imelo to kdaj zgoditi, pojdem rajši odtod brez tebe in uničim prostovoljno svojo srečo ... Verjemi, da bole moje besede mene samega bolj, kakor tebe, — a hotel sem, da se odločiš svobodno.

PAVLA V najlepšem trenutku govoriš pusto in hladno; čemú je treba tega razumnega obotavljanja? Ko je prišel čas, ustrašil si se svoje ljubezni.

STRNÉN Prav imaš; to je bilo nepotrebno ... Tvoje srce je gorko in ljubezni polno, kakor nekdej. Hvaležen sem ti, Pavla, da se ne strašiš in mi zaupaš svojo srečo ... Kakor te ljubim, obljudujem ti, da ti ne bo nikdar žal svojega zaupanja ... Ustvaril ti bom s svojo ljubeznijo nov svet, poln pomladi in sončne svetlobe, — kakršnega si gledala v svoji duši. Zakaj jaz te ljubim ... ljubim!

SEDMI PRIZOR

Prejšnja. Ivanka, — med vrati obednice

IVANKA Pavla! Kavoj!

PAVLA *Strnénu:* In potem odideva ... Kje naj te pričakujem?

STRNÉN Poslovím se precej za tabo. Kadar ostaviš gospodično Vrančičevo, pojdi počasi dalje, nató se odpeljeva na kolodvor. Tvoje stvari so že tam ... Ne zadržuj se predolgo.

PAVLA Takoj sem pripravljena ... Tu te pričakujejo; a iztrgaj se kmalu, da ne zamudiva.

Odide v obednico.

OSMI PRIZOR

Strén

STRNÉN Kdo more reči, da je to hudodelstvo? Meni bi bila ljubša mirna, domača ljubezen, brez vsake romantične primesi ... Eden, dva, — morda tri mesece, in stvar bi se lepó na tihem razblijnila in izgubila, — brez hrupa in škandalov ... Ali ona hoče romantike, — čemú bi ji branil?

DEVETI PRIZOR

Strnén. Mak iz sobe na levi. Za njim Frolè in Vrančič

MAK Ah, tukaj ste napósled ... Torej kaj je, kakó je? Mlakar je kapituliral? Táko znamenito novico skrivate, kakor bi bila samo za vas ... Po ovin-kih šele smo zvedeli, da misli stopiti v penzijo ... Ali kakšni vzroki so ga napótili, — to nam je temno in megleno. Razložite nam!

VRANČIČ Obšla ga je menda neka posebna sentimentalnost. Otročji je postál.

STRNÉN Dà, meni je bilo že naravnost sitno, kadar sem govoril z njim; človek ne vé, ali bi se mu smejal, ali bi vzdihával z njim. Časih se mi je prav zdelo, da je morda obolel na duhu, — drugače bi si bilo težkó razlagati njegovo početje.

FROLÈ Ravno sinoči n.pr. nas je pozval k sebi v silni naglici, — in kakor se je potem vedel, to je bilo čudovito. Sprva je gorel za boj in odločnost, — potém je pa jecljál takó zmedeno in nerazumljivo, da sem vsaj jaz za svojo osebo odšel trdno prepričan o njegovi blaznosti ... Kaj ti je prav za prav hotel, Strnén, ko se je spravil nate na tak čuden način?

STRNÉN Tukaj je jedro! Ljubosumen je bil name, prosim, ne smehljajte se, — čista resnica!

VRANČIČ Torej je vendar res, gospod profesor, da je Pavla njegov novi ideal?

MAK Meni je to popolnoma neznano ... Kadar je bil pri nas, je večidel molčal, in s Pavlo še celó ni govoril veliko ... In vrh tega bi bilo jako čudno, da bi se mogel navdušiti za Pavlo ... On je vendar znan ...

STRNÉN Don Juan, gotovo; ali tu ga je doletela nesreča, kakršni se taki ljudje malokdaj izognejo. Kadar se naužije življenja, udari ga bog s sentimentalnostjo; in to je nevarna bolezen.

VRANČIČ Posebno zanj, — zakaj on je romantična duša, kakor vsi tisti, ki stojé najglobokeje v blatu, a gledajo v nebó in sanjajo o lilijah.

STRNÉN Dà, kdor gleda pazno krog sebe, sreča lahko veliko takih romantičnih duš. Ko bi jih posadil med zvezde, želeli bi si še višje. Zmerom vidi jo pred seboj neko drugo, idealno življenje, neko čudovito svetlobo in stegujejo roke za njó ... Zató ni čudno, da se jim blešči in da padejo, kadar čutijo, da so najbliže svojemu idealu ... Veliko je takih duš med nami ...

MAK O Mlakarju bi se dalo težkó misliti ... Saj se spominjate, kakó je živel; po mestu so si pripovedovali svoje dni cele romane; šele zadnje čase je nekoliko potihnilo ... Poslednja je bila menda Olga.

STRNÉN To je odslovil vpričo mene ... Sploh pa, kaj dokazuje tisto njegovo življenje? ... Sentimentalnost je tičala že takrat za vso njegovo takozvano nemoralnostjo, za njegovimi ciničnimi besedami, za vsem brezobzirnim zaničevanjem, s katerim je takó radodarno obsipával svet in samega sebe ... Normalen človek se čuti čistega in plemenitega, četudi stoji še takó nizko, medtem ko vidi sanjarska duša noč in propalost celó tam, kjer je ni.

MAK Pa kaj hoče prav za prav? Govorili ste o Pavli ...

STRNÉN Zdí se mu, da je zaljubljen vanjo, — kar ni čisto nič res ... Njegova sentimentalnost se je morala naposled kam izliti, — in takó je naletel slučajno na Pavlo. Ko je videl njen blede obrazek, njene nedolžne oči, — in kar je glavno, njen bolni, melanholični izràz, zazdelo se mu je hipoma, da vidi svoj ideal ... Kaj hoče in po čem hrepení, to ve najmanj on sam. Če bi ga Pavla

ljubila, če bi se mu vdala, izgubila bi zanj v tistem trenutku svojo idealnost.

FROLÈ Ali to nima s politiko nobenega opravka. Čemu je bilo treba, da se je odpovedal zaradi teh romantičnih budalosti vsemu javnemu življenju?

STRNÉN Čisto naravno ... Kakršen je ta hip, zdí se mu nemoralno, črno in gnusno vse, kar je počel doslej ...

VRANČIČ Bógvé kakó lepó in čisto tudi res ni bilo.

STRNÉN Po samotnem, idiličnem življenju hrepení, kolikor se dá razumeti iz njegovih besed ... Vzne-mirja ga najneznatnejša malenkost, ki bi ga spominjala na preteklost. Kaj bo iz tega, to je vprašanje.

VRANČIČ Zanimivo bo, kakó se bodo zasukale stvari po njegovem odstopu. Delak priveslá visoko, to je nedvomno. Treba je le še, da nastopi trdno in odločno in pustí svoje prevídno tipanje ...

DESETI PRIZOR

Prejšnji. Pavla in Ivanka, — iz obednice

PAVLA *med vrati:* Ah, mamá, niti roké mi nisi dala; zbogom, mamá ...

MAKOVKA *od znotraj:* Ne mudita se predolgo.

IVANKA Če opraviva hitro, spremim potem Pavlo nazaj; mama, morda boš takrat še tukaj.

PAVLA Idiva torej ... da ne bo prepozno.

VRANČIČ Ti si tukaj, Ivanka?

IVANKA Že davno, papá; prišli sva z mamo; ali vi s svojo politiko, kdo bi se vas predrznil motiti. In zdaj odhajava s Pavlo k Verbičevi.

FROLÈ Ravnokar smo govorili o vas, gospodična Pavla, in o vašem romantičnem častilcu.

STRNÉN O Mlakarju. —Kakó sodite o njem, gospodična Zarnikova?

PAVLA Meni je zoprno, četudi sem še malo govorila z njim. Ali kar pripovedujejo drugi, to je slabo. On mora biti čisto navaden človek, brez vestí in idealov; — samó gospodovalen politik in drugega nič.

VRANČIČ Kakó globoko se motite; on je najidealnejši človek, najbolj romantična duša ...

IVANKA Kdo? Mlakar?

MAK Takó pripovedujejo ... Meni se je zdelo prvi hip zeló neverjetno.

STRNÉN Pa je resnično. Le pomislite, gospodična: — odslovil je vse svoje ljubice, odpovedal se politiki in vsi časti in slavi, — in to iz same čiste sentimentalnosti, brez vsakega pametnega vzroka.

FROLÈ Vzrok je vendar naraven: on je idealno zaljubljen.

STRNÉN Ali nimate usmiljenja zanj, gospodična? Žrtvoval se je edino zarad vas in se obenem podal v nevarnost, da se osmeši s svojo romantično boleznijo ... Take duše so zeló sočutja vredne ...

PAVLA Zakaj govoríte toliko o njem? ... In če je vse res, kar pravite, ne zasluži, da bi ga smešili.

VRANČIČ Napósled je na tem njegovem otročjem početju vsekakor nekaj lepega; vidi se, da mu je ostalo precèj plemenitosti, kljub vsemu, kar si pripovedujejo o njegovem življenju.

IVANKA Čas je, Pavla, da odideva ... Poslovi se.

PAVLA Zbogom, papá.

MAK Pa takó resno in melanholično? ... Danes se mi zdiš še bolj bleda ... zavij se dobro in kmalu se vrni.

PAVLA Kmalu ...

Pri vratih v obednico.

Zbogom, mamá.

MAKOVKA *od znotraj:* Ali kakšno dolgo slovó je to ... Ne zamudi se tam predolgo.

PAVLA Ne, mamá.

IVANKA Torej pojdi; ali če ti je slabo, ostani rajša domá; morda bi bilo boljše ...

PAVLA Ah, ne ... mudi se ...

Odideta pri vhodu.

ENAJSTI PRIZOR

Mak. Vrančič. Frolè. Strnén

FROLÈ Kakor je stvar sama na sebi smešna, vendar je treba pomisliti, da imá lahko resne posledice. Čez dva meseca pridejo volitve, in če ostane Mlakar pri svojem odstopu, vrtilo se bo vse drugače, kakor navadno. Ljubili ga sicer niso nikjer, ali privadili so se takó njegovega vod-

stva in že samó njegovega imena, — da je zmešnjava neizogibna.

STRNĚN In koliko jih je, ki že čakajo na to kalno vodo; kdor je dovolj spreten, mu ne bo težko ribariti.

FROLĚ Največ upanja imá Delak.

MAK Mislite?

VRANČIČ Ali če se natančneje pogleda, mu ni Mlakarjev odstop prav nič koristil. Delak je delal doslej veliko, pa nič samostojnega. Vse njegovo rovanje je bilo naperjeno samó proti Mlakarju. Izpodkopával je trdnjavo na najumetnejše načine; — in zdaj, ko se je vdala prostovoljno, je vse njegovo delovanje precej prazno. Če se je hotel proslaviti kot rešitelj domovine, tedaj se je zmotil.

FROLĚ Nikakor ne. Kdo bo mogel verjeti, da se je Mlakar radovoljno odpovedal mandatom? On, ki je pazil doslej tako skrbno, da mu nihče ni rastel čez glavo, — ki je čuval svojo slavo in svoje gospostvo, kakor absoluten vladar? Kdo bo verjel, da se je odtegnil tak človek javnemu življenju samó iz utrujenosti in hrepenenja po mirnem življenju? ... Delak bo gledal, da izra-

bi položaj na svojo korist, — in to mu bo jako lahko. On bo stvar razlagal, kakor da je Mlakar izprevidel svoje grehe in se umaknil boljším ljudém, — na priliko njemu, Delaku ...; da je s tem domovini mnogo koristil in zasluži hvale in priznanja, četudi ni bilo njegovo prejšnje početje, kakor bi moralo biti ... Kdo mu bo mogel ugovarjati?

VRANČIČ A recimo, da doseže svoj namen, — da pride v državni zbor, — da si pridobí narodovo zaupanje in vzame v roko véliki zvonec, — potem bo vse pričakovalo od njega, da bo res kaj pametnega delal in popravil Mlakarjeve napake. Tega pa Delak ne bo storil, ker stoji še globoko pod Mlakarjem s svojim hinavskim značajem in s svojo nesposobnostjo ... Kaj bo potem?

STRNÉN Ne delajte si nepotrebnih skrbi. Delak zná govoriti sladko in obljubávati, — kaj hočete še več? Mlakar je zanemarjal ti dve edino potrebni, glavni čednosti dobrega politika, zato je verjetno, da bi ga Delak pozneje sam izpodrnil, tudi ko bi ne bil radovoljno odstopil.

FROLÈ Pametno bi torej bilo, da se vdamo v to, kar je zdaj neizogibno.

MAK Jaz nimam proti Delaku ničesar; on je prijazen človek in ne takó oblasten, kakor je bil Mlakar.

FROLÈ Kóga drugega bi bilo težkó dobiti, da bi imel dovolj popularnosti in vpliva. Treba bi bilo govoriti z njim, da se razumemo, sicer ostanemo na strani, — posebno drugo leto pri občinskih volitvah; on imá veliko prijateljev, ki bi bili radi svétniki ... Zató je boljše, da mu damo rokó, dokler je čas.

VRANČIČ To bi ne delalo nobenih posebnih težav, zakaj v programu našem in njegovem ni takó rezkih nasprotij.

MAK To sem tudi jaz že mislil ... Nobenega nasprotja skoro, — in smoter je takó samó eden: blagor domovine ... A za domovino —

STRNÉN Da, da, za domovino se je treba žrtvovati ... Kakor vidim, gospôda, se bote jako lahko spravili in pobótali. Takó je prav: — vse za blagor domovine. Samó škoda, da mi ni odsojeno dalj časa gledati to krasno edinost ... Kakor vidite, je skrajni čas, da se poslovím; čez dobro četrto ure odide vlak ...

VRANČIČ Škoda; tvojega svéta bi v teh časih zeló potrebovali. Pri Mlakarju si imel dobro šolo, — in njegovi nauki niso padli na kamenita tla.

STRNÉN Jako laskavo ... Toda prijatelj, zdí se mi, da si smatral moje besede za ironijo. Oprósti! Saj v dnù srcá se gotovo razumemo.

MAK Pa dobro uspévajte kot samostojen advokat. Morda vam bo od začetka malo tesnó v novi pisarni.

STRNÉN Pričakujem, da ne ... Vsak Mlakarjev koncipient je napravil imenitno kariero ... Toda klanjam se, gospôda. Četudi daleč od vas, zanimal se bom vedno za vaše blagodejno politično delovanje ...

MAK *med vrati obednice:* Ana!

DVANAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Makovka. Vrančičevka

MAK Gospod Strnén se poslavlja.

MAKOVKA Kaj res že odhajate, gospod doktor?

STRNÉN Moram, milostiva, četudi mi je težkó. Sporočite, prosim, moj ponižni poklon gospodični Pavli ... Klanjam se.

VRANČIČEVKA Na svidenje, gospod doktor. Saj nas gotovo še kdaj počastite, kadar pridete slučajno v naše mesto.

STRNÉN Nedvomno ... Na svidenje, gospôda.

Odide.

TRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji brez Strnéna

FROLÈ *Vrančiču*: Precej ostró sta se prijela nazadnje.

VRANČIČ Žal mi je, da mu nisem odgovoril jasneje. Kdo mu daje pravico do ironije in zlobnosti? On je izdajal Mlakarja, norčeval se iz njega in mu na tihem zabavljaj, še ko se je hlinil njegovega prijatelja ... In zdaj se nam zaničljivo smehljá, ko zahteva korist domovíne, da se prilagodimo položaju. Neznosen mi je bil že prej in samó veselí me, da ga ni več med nami.

MAKOVKA Tudi jaz sem se oddahnila. Njegov obráz mi ne ugaja in njegovo govorjenje je zoprno in prisiljeno, kakor bi mislil pri vsaki besedi vse kaj drugega ... Zdi se mi, da bi lahko storil največjo nesramnost in bi se vendar čutil nedolžnega ... Ravno danes sem čula takó neprijetno novico, da sem že težkó čakala, kedaj se posloví ta človek.

MAK Kakšno novico?

MAKOVKA Hodil je menda za Pavlo. A kaj je hotel, to je lahko razumeti ... sicer bi ne zakrival takó pazno.

VRANČIČ In šele danes ste slišali o tem? Po mestu je bilo že precej znano, — in govorili so raznovrstne stvari ... Ali se vam zdi, da je zdaj razmerje končano?

MAKOVKA Kakó mislite, gospod notar?

VRANČIČ Hotel sem vam že davno svetovati, da varujte gospodično, — toda bil sem prepričan, da vam mora biti stvar znana ... Strnén se je bahal sam, — to je bilo ravno tisti večer, ko so ji napravljali Mlakarjevi ljudjé podoknico, pil je malo preveč in govoril precèj dvoumno. Kdor ga je pazno poslušal, razumel je lahkó, — a hrup je bil prevelik in govorili so vsi navzkriž, zató se je malokdo brigal zanj ... Pravil je o romantičnih dušah in mimogredé omenil Pavlo ...

Frolètu: Ti si bil zraven?

FROLÈ Govoril sem z Grudnom, zató se ne spominjam veliko.

VRANČIČEVKA *Makovki:* Moj mož mi je povédal takoj drugi dan, ali nisem vas hotela vznemirjati.

Sploh pa se mi je zdelo, da je vse samó pri vinu izmišljeno.

VRANČIČ Nekoliko resnice je gotovo, sicer bi ne govoril s tako zadovoljnim in ironičnim nasmehom. Trdíl je, da bi se vdala vsakemu, ki bi se vedel spretno laskati njenim romantičnim sanjam ... Napósled je umolknil, ker se mu je zdelo, da je zašel predaleč ...

MAKOVKA Meni je takó težkó pri srcu. Žal mi je, da sem pustila ravno zdaj Pavlo od doma.

VRANČIČEVKA Kaj se ji more zgoditi? Strnén je odšel.

VRANČIČ Par trenutkov pozneje kot ona.

MAKOVKA Vi mislite —?

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Ivanka

VRANČIČEVKA Kakó da se vračaš takó hitro? In sama?

MAKOVKA Kje je Pavla?

IVANKA Prosila me je, naj jo pustim sámó.

VRANČIČ Kedaj? Kje?

IVANKA Na cesti.

MAK A kakó se je to zgodilo?

MAKOVKA Kam je šla? Zakaj vas ni hotela s seboj?

IVANKA Šli sva počasi par korakov po tlaku, — in nato sem se vrnila.

VRANČIČ Kakó to?

IVANKA Ali papá, saj sem povedala ... ona je takó hotela.

VRANČIČ In čemú sta bili obé takó vznemirjeni, ko sta odhajali?

IVANKA *pol jokaje:* Jaz ne vem ... Zakaj me sprašujete? Pustite me; jaz ne vem ničesar, ničesar ne ... Mama, pojdiva domú.

MAKOVKA Govorite, gospodična, kaj se je zgodilo? Jaz slutim nesrečo, — in vi jo zakrivate, pozná se vam; kaj je s Pavlo?

VRANČIČ Posebnega ne bo nič, — čakala je Strnéna, da se posloví od njega; ali pa je celó —, ne, pa to ni mogoče; bilo bi že preneumno.

VRANČIČEVKA Zakaj ne izgovoriš? Kaj si hotel reči?

MAKOVKA Vi vsi mi nekaj tajite; vsi gledate takó vznemirjeno; povejte mi, kaj se je pripetilo otroku? — Ali vidite, gospá Vrančičeva, kakó sem iz sebe? Mraz me spreleta po licih.

MAK Jaz sem nedolžen na tej stvari; bog mi je priča, da ne razumem besedice.

PETNAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Delak, — pri vhodu

DELAK Namenil sem se k vam, gospod profesor, v imenitni zadevi ... in jako me veseli, da dobim takó odlično družbo.

Vrančiču: Iskal sem že tudi vas, gospod notar, in povedali so mi, da ste tukaj, — kar mi je ljubó, zeló ljubó ... Gotovo ste že zvedeli, gospôda, — jaz sem bil začuden, iznenaden ...

FROLÈ Vi mislite Mlakarjev odstop, gospod doktor? Prišlo je res nenadno; v prvem hipu je bilo težkó verjeti.

DELAK Ravnokar sem bil pri njem, pa ni ga bilo domá, kar mi je zeló neprijetno ... A kaj je zdaj storiti, gospôda? Stvari so se zasukale hipoma takó čudno, da je treba hitro ukreniti kaj trdnega, zakaj volítve so pred pragom. Naš dosedanji vodnik se je umaknil in to bodo porabili različni častiželjni ljudjé, da poskrbé za svojo korist ... Temu se moramo odločno ustavljati, — sicer bo trpela domovina.

VRANČIČ Na jutrišnjem shodu naj se napravi podlaga novemu delovanju; sestavi naj se volilni odbor, ki pa ne bó eksistiral samó po imenu in ne bó

samo vdano poslušal zapóvedi ene same vse-mogočne osebe, kakor se je godilo doslej ...

DELAČ Dobro, jako dobro; govorili ste mi naravnost iz srcá ... Nobenega diktatorstva več! To je bila doslej najglobokejša rana na našem političnem življenju in treba jo je zaceliti ... Jaz ne rečem, da bi Mlakar ne bil imel talenta; dà, bil je celó nenavadno nadarjen in ko bi hotel, storil bi lahko veliko za občni blagor. Toda kjer bi moral trezno soditi in delati, razlival je samó svoj oholi cinizem ... Oprostite, gospoda, ne očitam mu ničesar, — ali resnice se ne more in ne smé zamolčati.

MAK Vsekakor, vsekakor ... Naše mesto bi potrebovalo v državnem zboru bolj resnega, bolj delavnega moža, ki bi užival popolno in upravičeno zaupanje narodovo.

FROLÈ A najprvo je treba jasno vedeti, če niso samó bajke, kar se govori o Mlakarju, — da ne nastanejo kakšna nespোরazumljenja še zadnji hip, kadar sklenemo že kaj določnega. Sma-tramo ga mrtvim, a kakršen je zdaj, premisli se lahko nenadno in potem imamo zopet nepotreben boj ... Razglasiti mora javno svoj odstop

in najboljše bi bilo, če stori to še danes ali jutri pred shodom.

DELAK In kaj ga je pravzaprav napotilo do tega koraka? Včeraj sem govoril z njim in kazal se je takó osornega in bojevitega, da bi si niti sanjati ne mogel, kar slišim danes.

VRANČIČ To so čudne stvari, gospod doktor, — ki jih je treznim ljudem težko razumeti. Nekateri pravijo, da se je zaljubil. Ali ta ljubezen je samó slučajni odtok, v katerega se je izlila njegova romantična duša.

DELAK Hm, to je res precèj nerazumljivo ... A o njegovi novi ljubezni sem čul tudi jaz; pravil mi je menda Strnén ... Dà, tá Strnén! Takrat se mi je zdelo njegovo smehljanje takó skrivnostno-ironično, — a zdaj je precèj jasno ... Mlakar je mislil na gospodično Pavlo?

MAK Takó govoré.

DELAK Hm ... in gospodične Pavle ni domá?

VRANČIČ To je ravno; gospá Makova je vsa v skrbéh zanjo.

MAKOVKA Verjemite, gospod doktor, da se vsa tresem od vznemirjenja ... Odšli sta z gospodično

Vrančičevo in Pavla je ostala sama zunaj, ne da bi kdo vedel, kam je izginila.

VRANČIČEVKA Napósled pa še ni takó dolgo; vrne se lahko vsak čas.

DELAK Zdelo se mi je, da sem ju srečal.

MAKOVKA Koga?

DELAK Gospodično Pavlo in Strnéna. V trenutku, ko sem zavil krog ogle, pripeljala sta se mimo; Pavla se je nagnila naprej in se ozrla skozi okno; nató pa ga je Strnén zagrnjil in oddrdrala sta proti kolodvoru.

MAKOVKA Ah moj Bog, kaj je to? ... Ubežala je z njim!

VRANČIČ Ali se niste morda motili, gospod doktor?

DELAK Nemogoče; zdelo se mi je še precèj čudno.

MAKOVKA Ta sramota, ta sramota! Kaj bodo govorili ljudjé? Kaj si bodo mislili o tem škandalu? Razneslo se bo po vsem mestu ... Stopiti ne bom smela več na cesto, med poštene ljudi ... Ah moj bog, svetujte mi vendar! —

VRANČIČEVKA To ne more biti resnica ... Ivanka, ali ni pravila tebi ničesar?

IVANKA Kaj mi je hotela praviti? Jaz ne vem nič, ne sprašujte me.

MAKOVKA Pa kakó se je moglo to zgoditi? — Ah, saj sem si mislila, saj sem pričakovala zmerom nekaj strašnega ... In zdaj je tu! — Nehvaležnica! Ali ji nisem dovolj stregla, ali ji ni bilo dobro pri meni? In ta škandal! Ta sramota!

VRANČIČEVKA Utolažite se, prosim vas; napósled se bo še vse poravnalo.

ŠESTNAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Mlakar, — pri vhodu

MAKOVKA To se ne dá popraviti ... Ali naj hitim za njó, ali naj jo iščem po svetu, da jo iztrgam temu človeku? — In če pride nazaj, — kdo bo še prestopil ta prag, zasmehovali nas bodo in kazali za nami ... Ah, kaj mi je storiti!

MLAKAR Zdí se mi, da prihajam o nepravem času; če vas motim, oprostite.

MAK Nikakor ne, gospod doktor; ljubó nam je, da se nas spominjate ... Morda nas vidite malo vznemirjene, a to ni čudno ... Zadela nas je nesreča, — takó nenadno, da jo morem komaj razumeti.

MAKOVKA Poglejte jo tudi vi; — kakšen angel je bila, — o, sama nedolžnost, sama tiha svetost! In zdaj

jo vidite, kaj nam je storila; občudujte jo! — Ubežala je s prvim, ki jo je hotel ... In s tem umazanim človekom!

MLAKAR O kom govorite?

MAKOVKA Vam je še neznano? Zdí se mi, da govoré že na vsakem oglu o tem.

MAK Pavla se je odpeljala s Strnénom.

MLAKAR Zakaj ste tako resni? ... Kdo pravi to? Kdo jo je videl?

VRANČIČEVKA *Makovki:* Saj je še čisto negotovo; poglejte, če je vzela kaj s seboj! Ako bi bilo res, kar takó ne bi odšla ...

Makovka in Vrančičevka na desno v Pavlino sobo

SEDEMNAJSTI PRIZOR

Mlakar. Delak. Mak. Vrančič. Frolè

MLAKAR Kakó imate pravico, kaj takega slutiti? Kjé imate dokaze?

DELAK Jaz ne trdim ničesar; povedal sem samó, da sem ju videl, ko sta se peljala proti kolodvoru.

MLAKAR Kdo?

DELAK Pavla in Strnén.

MLAKAR Ali ste prepričani, da se vam ni bleščalo in ste videli vse kaj drugega, kakor je bilo res? ... Morda ste le mislili nanja in zdaj hočete, da ste ju imeli resnično pred seboj. Ali se morete zanašati na svoje oči? Na vas je vse vse hinavsko, zakaj bi tudi oči ne lagale?

DELAK Verjemite ali ne, samó ne govorite razžaljivo. Strast vas razburja.

OSEMNAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Makovka in Vrančičevka

MAKOVKA Med njenimi oblekami je vse razmetano. Kar je boljšega, je vzela s seboj ... In to je ležalo na oknu, — nehvaležnica, nesramnica! Naj be-
rači po ulicah, kadar jo pahne od sebe.

Čita listek.

»Upam, da me ne bote pogrešali.« — To je zahvala za moje dobrote. Za plačilo mi napravi sramoto in škandal.

MAK Samó te besede je pisala? Nič drugega.

MLAKAR Kaj hočete še več?

Vzame listek v roko.

In kakó so črke mehke, boječe, nedolžne. Ali se vam ne zdí, da gledajo iz njih njene mehke, plave oči, da se vam smehljá njen bolni, blede obrazek? ... To so hinavske duše; — skrivajo se za vsakim čelom, naj bo otroško ali nagubano ... In ona, — kdo bi mogel videti, da je vse njeno bitje ena sama, popolna laž?

DELAK Zdaj jo psujete sami. Kaj je storila — vam?

MLAKAR Zadovoljnost se vam pozná na obrazu, da me vidite nesrečnega ... Veselite se svobodno; samí ne poznate razočaranja, ker je vaša duša prepodla, da bi hrepenela kdaj po čem drugem, kakor po srebru in kadilu ... Vi niste sposobni, da bi kdaj koga ljubili; vi niste mogli zaupati nikdar nikomur, zató vas ni varal noben prijatelj ... Kakor ste iskali povsod samó svojo korist, takó ste hoteli izrabiti mojo nesrečo; pa radovali ste se prezgodaj ... Jaz sem se varal poslednjikrat. Zdaj stojíva na isti stopinji in gledava ljudi in to krasno življenje z istimi naóčniki ... Ne mislite, da sem postal slab in nesposoben, da me je ljubezen uničila in napravila otročjega ... Gledala se bova zopet v javnosti, — iz obličja v obličje; takó na prilično jutri na shodu ... Čemú strmite name takó

preplašeno, gospôda? Jako mi je žal, če sem vam prečrtal račun, ki ste ga že stavili na mojo sentimentalnost ... Veselite se, gospod doktor; —kakor nekdej, gazila bova dalje isto blato!

Odhaja.

Zástor pade

TRETJE DEJANJE

Pri Mlakarju. V ozadju vhod; na levo v pisarno. Na desni velika miza z zofo in fotelji; na mizi steklenice in kozarci. Spredaj na levi divan in okrogla mizica pred njim. Zadaaj na desni pisalna miza

PRVI PRIZOR

Frolè. Skočir in Mrmolja

FROLÈ Privlecite jih za láse na volišče. Obljubujte vse, kar vam pride na misel. Če so pijani, kričite in govorite navdušeno, razburjajte jih, točite jim vina, da jim razgreje krí. Bedakom se laskajte in apelujte na njihov zdravi razum; — kdor vam pomoli pest pred obráz, poklonite se mu in hvalite njegovo svetovno izobraženost; — svetohlíncem razlagajte, da se bojujemo edino za vero in moralo; — naívnim ljudém pripovedujte, da je domovina v nevarnosti, če ne volijo Mlakarja ... Vsakemu pokažite barvo, katero najrajši vidi. Ako bi se vam kdo smejal in če

se vam zdí, da vidi kolikor toliko jasno, — smejte se tudi vi, zamahnite z roko in namignite mu, da vse skupaj res nič drugega ni, kot gola neumnost, — same besede in prazne obljube; — ali da je vendar boljše — in to opomnite takó mimogredé —, če sedí v državnem zboru talentíran in izobražen človek, recimo Mlakar, kakor pa sladki, brezznačajni Delak, ki nima niti vplíva, niti potrebnih zmožnosti ... Skratka, — delujte na vse mogoče načine, zmerom pazno in previdno, in glejte, da se nikjer ne zagovorite ... Koliko jih je še treba?

MRMOLJA Sedem do osem glasov ... Nekateri omahujejo tako čudno, da ne vemo nikdar, pri čem smo. Dokler imá poln kozarec, ga je sám navdušenje, — kadar pa ne vidi več pijače pred seboj, začnè se premišljati.

FROLÈ Take ljudi vzemite pod pazduho in jih peljite pred komisijo.

SKOČIR To je težko ... Čevljar Perín, na priliko, je sedel že od včeraj zjutraj v gostilni in pil na naš račun, zdaj pa se ne gane od dóma; pravi, da nima časa, — in ne premakne ga nobena prošnja in žuganje še manj; da mi je zastavil besedo, o tem neče vedeti ničesar.

FROLÈ Pokažite mu denarja; to ga vzdigne takoj ... In pazite natanko, kaj počnó Delakovi agitatorji; zapómnite si vestno vsa obrekávanja; stojte jim za hrbtom, kadar bodo ponujali pijačo in plačilo; zalezujte jih, če se bodo silili v privatna stanovanja; potem pa jim prekrižajte račun, ako vam bo kazalo ... Delajte, zdaj je samó še par trenutkov; oddahnili se bote lahko pozneje.

Skočir in Mrmolja odideta

DRUGI PRIZOR

Frolè pije

FROLÈ Zdaj stojímo ob robu; če se pogreznemo, ne potegne nas živa duša več iz prepada.

Séde k pisalni mizi.

TRETJI PRIZOR

Frolè. Vernik

FROLÈ Kaj je novega?

VERNIK Nocoj se ne prikažem več med ljudi; zdí se mi, da padajo udje od mene, kakor bi bili samó za

silo prilepljeni. Letal sem ves dan po mestu, da so se mi napósled nogé samó še iz navade premikale ... In govoril, moj bog! Kakó težkó je prepričati zabitega človeka! Razložim mu stvar natančno, položim jo prédenj kakor na krožniku, on kima z glavo in pritrjuje, — a napósled, ko misliš, da je s teboj popolnoma ena misel in ena duša, — vstane in gre vólit. Koga? Delaka seveda ... Vrag jih vzemi!

FROLÈ Torej je končano?

VERNIK Ne vem. Poslednji so prišli menda iz Murnove gostilne; vodil jih je Gruden, kakor čedo ovac; malo prej so me še vrgli na cesto; pijani so do las, zató je morda še kaj upanja, da se premislijo zadnji hip. Kar se mene tiče, govoril sem jim na srce, da bi se kamen omečil. Pa ni nič pomagalo.

FROLÈ Ubrali niste prave strune.

VERNIK Mislite? Poslušajte samí in sodite ... »Gospôda moja! Domovina vas kliče! ... Kdo izmed vas ne bi vstal in prihitel na pomoč, če bi se potápľjala njegova mati v penečih valovih? ... Danes pokažite, da gojé vaša srca še vedno ista nežna in sladka čútíla do mile domovine ... Neka-terniki, gospôda, saj pač ni treba, da jih ime-

nujem osebno —, nekaterniki jo hočejo ugonobiti, uničiti, izkoristiti v svoje podle namene. In kaj takega naj bi dopustili njeni zvesti sinovi? Nikdar!« — In tako dalje. Na tak način sem prigovarjal ljudém, ki so imeli kolikor toliko idealno nadahnjene obraze. Drugim drugače ... Nadél sem ubogemu Delaku toliko nenavadnih lastnosti, da bi se moral vsak poštenjak z gnusom obrniti od njega.

FROLÈ Pa kakšno je vaše mnenje? Kakó se izide?

VERNIK Če bi se zgodila nesreča, — jaz sem nedolžen nad njó.

Séde in si natoči vina.

ČETRTE PRIZOR

Prejšnja. Jereb

JEREB Torej, hm, takó smo zopet v ognju; kdo bi si mislil. In kakor kažejo različna znamenja, pridejo celó do zmage, četudi po trnjevi poti ... da, da.

FROLÈ Ali ste videli doktorja? Takó vznemírjen še ni bil vse svoje dní; dve minuti ne more ostati na istem mestu; hkrati ga dobite domá in po vseh

gostilnah in kavarnah, vzburjen, nervozen, sarkazem in ironijo na jeziku.

JEREB Po kosilu sem se sešel z njim v kavarni; sedela sta z Delakom pri eni mizi. Mlakar je govoril hladno in mirno, kakor bi rezal z mrzlim nožem v mesó, — a obenem se je smejal takó veselo, kakor bi ne imel nikdar nobenih skrbi. Delak pa je stiskal ustna in mežikal z očmi ... Dà, dà, to je boj, kakršnega še nismo doživeli kmalu ... hm, kdo bi si bil mislil!

FROLÈ Po tem, kar se je godilo pred dvema meseci! Takrat smo taval po megli, kakor izgubljeni; vsak hip smo zadeli z glavo. Mlakar se je potapljal v sentimentalnost in pripravljen sem že bil, da mu pišem nekrolog. Ali Strnén ga je rešil o pravem času. Še danes vidim Mlakarjev obraz, kakršnega je imel tisti večer, ko je izginila Pavla odtod. Koža se mu je napela, da so jo skoro prodrle kosti ... in bled!

JEREB Dobro je bilo, da je prišlo takó; bogve kam bi sicer še zagazil v svoji prenapetosti ... hm; tisti večer je ozdravel.

FROLÈ Popolnoma. Saj ste bili drugi dan na shodu. Mene je zanimal najbolj Delak. Stresal se je, kakor bi ga zbadali z iglami. Mlakar pa je go-

voril božanstveno. Da bi bruhal kdo drugi iz sebe toliko zaničevanja in ironije, ali da bi izgovarjal iste besede tiho in bojazljivo, bógve kaj bi se mu zgodilo ... Takoj po shodu je bilo očitno, da se Mlakar vzdrži.

JEREB O vas se je že govorilo tiste dní, da prestopite svečano k Delaku.

FROLÈ Budalosti ... a napósled bi ne bilo čudno, ko bi storil kaj takega. Tudi Vrančič je stal že z eno nogó v drugem taboru ... Kdo se je mogel zanašati na Mlakarja?

JEREB Ali ... hm, tu se pač ne gre samó za osebe ...

FROLÈ Temveč?

JEREB Pri takih stvaréh imajo tudi nazori nekaj popravka; in korist domovine ... hm.

FROLÈ Vi bi bili izvrsten agitator, gospod svétnik.

PETI PRIZOR

Prejšnja. Mlakar

MLAKAR Kaj pa vi tukaj, Vernik? Zakaj ne greste med ljudi? Hitite k Petrínu, tam je vse natlačeno; dajte jim pijače, kolikor zahtevajo.

VERNIK Zdaj je že skoro končano —

MLAKAR Kolikor dalj traja navdušenje, tembolje. Danes je treba hrupa in pijanosti; — delajte popularnost!

Vernik odide

ŠESTI PRIZOR

Mlakar. Frolè. Jereb

MLAKAR Krasen dan, prijatelja, kaj pravita? Zató ga proslavimo, kakor se spodobi. Nocoj ostanita pri meni, imeli bomo čaroben večer; povabil sem ekscelentno družbo, same zveste duše, — prijatelje in prijateljice.

FROLÈ Takó trdno si prepričan o zmagi? Jaz ne tajim, da mi je precèj tesno pri srcu.

JEREB Delak je napel svoje zadnje moči ... hm; in kakor se je videlo, ni delal ravno zastonj.

MLAKAR Pustita skrbí ... Poglejta samó enkrat Delakov upali obraz in takoj vaju minejo vsi dvomi. Kar se mene tiče, nisem izgubil upanja niti za trenotek, čeravno me je časih napala nervoznost ... Vrančiča še ni bilo pri meni?

FROLÈ Doslej ne.

MLAKAR Kadar pride, naj me počaka; samó za trenotek stopim še v kavarno, da poiščem Delaka.

Gre v ozadje in se vrne.

A prej je treba še skrbeti, da ne bomo žejni.

Odide na desno.

SEDMI PRIZOR

Frolè. Jereb

JEREB Znamenit človek ... Kakor bi že imel mandat na mizi ... hm.

FROLÈ Kaže se jako samozavestnega; ali jaz skoro ne vem več, kedaj je treba verjeti njegovemu obrazu.

OSMI PRIZOR

Prejšnja. Vrančič

VRANČIČ Doktorja ni doma?

FROLÈ Ravno kar je prišel in prašal po tebi.

VRANČIČ *sede:* Ah, blaženi počitek ... Podobnih dní si ne želim več. Kratka vznemirjenost je časih blagodejna, da se živci okrepijo. Ali to večno ro-

vanje z bedaki mora napósled presedati. Tolaži me samó, da se nismo potili brezuspešno.

JEREB Torej se vam zdi —?

VRANČIČ Zmaga je dobljena, vsekakor. To se pozná že na Delakovih ljudéh; izgubili so pogum še pred koncem. Dobro znamenje je tudi, da se skušajo maščevati že naprej. V Trobčevi kavarni je čital nekdó dražestno ironijo, — proslavljala je nekdanjo Mlakarjevo romantiko ... Jako prijetno pisano ... Prišla je najbrže iz Grudnovega peresa.

DEVETI PRIZOR

Prejšnji. Mlakar

MLAKAR *Vrančiču:* Odlično, da si tukaj!

Postrežnica prinese novih steklenic.

In napravite, kakor sem vam rekel; do osmih ali polu devetih; ne mudí se nikamor.

Postrežnica odide.

Ti si bil pri Trobcu, če se ne motim. Kaj si tam slišal? Pravili so mi o nekem pamfletu ... Kakó je bilo?

VRANČIČ Jako interesantno. Delakovi dobri prijatelji so se krohotali, da so jim stale solze v očeh ... In če se dobro premisli, ni povedal pisec drugega, kakor samo čisto resnico. Narisal te je zelo vestno, kakršen si bil nekako pred dvemi meseci; nekoliko je seveda karikiriral, pa to se pri takih delih razume samo ob sebi.

MLAKAR A kaj je hotel?

VRANČIČ Posebnega nič. Skušal te je osmešiti; — in kdor te ne pozná in ne čuti preveč gorko záte, čudil se je res povsem opravičeno, kakó je mogel tako brezobziren politik gruliti kakor belolična inštitutka ... Toda mi, ki vemo, da se godé na svetu časih čudovite stvari

MLAKAR Kdo je pisal? Ali ti je znano?

VRANČIČ Zdí se mi, da Gruden; slog vsaj je bil njegov.

MLAKAR Potrpite, prosim, samó malo časa; kakor sem rekel, sníti se moram še z Delakom, — da dobím tisto neumnost ... Krepčajte se.

Odide v ozadje.

DESETI PRIZOR

Frolè. Jereb. Vrančič

VRANČIČ Drži se ga še zmerom ... Treba je le najneznatnejše stvarce, pa se vzbudi v njem stara sentimentalnost.

FROLÈ Sploh pa je vse njegovo vedenje samó plašč, ki ga je prisiljen oblekel. V srcu ni čisto nič drugačen, kakor je bil takrat, ko je hodil še k Makovim. Opomnite mu Pavlo samó mimogredé, pa pozabi na politiko in na ves svet.

JEREB To se vídi iz njegovih besed ... hm. On govori o vsaki malenkosti prestrastno in prerazburjeno, kakor da bi mogel biti odkritosrčen.

FROLÈ S to gostobesednostjo in nervoznostjo hoče varati samega sebe. Pazíte na njegov obraz, kadar molčí in gleda v stran, — takó truden in izmučen, da je vreden sočutja. Ali v tem čudnem položaju ne more ostati dolgo. Zame vsaj bi bilo kaj takega neznosno. Ali bi se na kakšen način spravil s svetá, ali pa, — hm, drugega ne ostane.

VRANČIČ Nič drugega, — če tičí bolezen res takó globoko ... Mlakar je eden tistih ljudi, ki živé o nepravem času, — ki delajo samó napóto drugim

navadnim smrtnikom in mučijo vrh tega sami sebe. Zdí se mu, da ne more shajati med svetom, v kakršnega je prišel, — in posebnega mu seveda ne bo nihče ustvaril. Zakaj torej nadleguje druge s svojo prisotnostjo? Če bi imel kaj razuma, bi moral videti, da se to ne spodobi, in gledati, da se kolikor mogoče hitro umakne.

JEREB Jaz sem samó radoveden, česa pogreša ... hm. Svet dá človeku vsega dovolj, samó spretno je treba zahtevati.

VRANČIČ A Mlakar sploh ničesar ne zahteva. Dajte mu na priliko Pavlo in v dveh dneh se je bo naveličal, kakor otrok igrače ... On hrepení z vso dušo, — po čem? Tega níti sam ne vé. Ustvarjen je za samo čisto hrepenenje, brez vsakega določenega namena ... Nesrečni ljudjé!

FROLÈ In napósled se znaša nad svetom, kakor bi bil tá vzrok njegovi romantični nezadovoljnosti. S kakšno krvavo satiro bíje po čisto nedolžnih ljudéh, ki niso zakrivali drugega, kakor da so sinovi svojega časa ... Takó se danes polovica mesta navdušuje zanj, — on pa jih častí z bedaki, z dušami, ki se prodajajo, s hinavci in tako dalje ... medtem ko je resníca, da živí on

sam podleje, kakor polovica tistih, ki jih také od srca zaničuje.

VRANČIČ To življenje, ki ga živi na videz, nima z njegovo dušo nobenega opravka, čeravno se jako trudi, da bi jo potopil vanj, — posebno od tedaj, ko se mu je zdelo, da je bil také ljuto varan ... Dà, ali si slišal, kaj se je zgodilo s Pavlo?

FROLÈ Ne vem ... Pri Strnénu ne verjamem, da bi bila dolgo.

JEREB Zdaj je menda v bolnišnici ... hm.

VRANČIČ Sinoči sem bil pri Makovilh ... V bolnišnici je, — že dva dní ... Pripovedovali so mi jako romantično zgodbo.

ENAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Olga

OLGA Ali ste samí?

VRANČIČ Mlakar je obljubil, da se vrne takoj. Danes prihaja in zopet izginja, ves vznemirjen in razburjen, kakor bi mu šló za življenje.

OLGA Nesramen dan! Politika tiči v vsakem kotu, na vsakem oglu pljuske človeku v obráz, da se je ni móči ubraniti; žive duše je ni, ki bi mogla

govoriti o čem drugem ... in ti obrazi! — Kaj mislite, kakó se bo izteklo?

FROLÈ Mlakar prodrè, s težavo sicer ali prodrè vendar.

OLGA To je dobro, — da bo stvar enkrat pri kraju ... Vrh tega imam zanj drugo, jako zanimivo novico, ki ga bo pretresla najbrže bolj globoko, kot njegova zmaga ... Videla sem Pavlo.

VRANČIČ Kakó ste prišli do njé?

FROLÈ Ali ste govorili z njó? Zakaj se je ločila od Strnéna?

OLGA Že danes zjutraj mi je pravila neka ženska o nji, — Prosenka, žena nekega pisarja ... Zgodilo se je s Pavlo takó, kakor bi si lahko vsakdo naprej mislil. Strnén se je je naveličal.

VRANČIČ In ona njega.

OLGA Gotovo ... to je moralo biti peklenško življenje ... Prve dní sta seveda sanjala, kakor dve grlici, v samih objemih in poljubih, videla nista ne svetá, ne sebi v dušo, pijana, kakor sta bila.

VRANČIČ Bógve, če je bilo tako ... Ali mislite, da je bila Pavla zaljubljena v Strnéna?

JEREB Čemú bi sicer bežala z njim?

OLGA On je bil morda prvi mož, ki se ji je laskal; zato mu je bilo jako lahkó ...

VRANČIČ Ona sploh ni sposobna, da bi kóga ljubila zaradi same njegove osebe ... Kakor se mi zdí, spada v prav tisto vrsto romantičnih duš, kakor Mlakar. Hrepenela je stran, kam drugam, daleč iz svetá, ki se ji je videl prenizek in zaduhel, prav kakor Mlakarju ... Bógve, kakó si je slikala novo življenje s Strnénom, — tam v daljnem kraju, pod jasnejšim nebom, v zraku polnem ljubezni in sreče ... Ne smehljajte se, — takim dušam se zdí, da plava že za prvim hribom zlató v studencih; ako čutijo, da niso svobodni, umirajo med svojimi štirimi stenami, čeprav jim ni nič hudega ... Strnén je to dobro razumel in porabil na svoj način. Obetal si je nekoliko zabave, — in on jo je morda res imel, medtem ko je bila Pavla razočarana že na vlaku ...

OLGA Toliko je gotovo, da jo je življenje poleg njega popolnoma ubilo. Da ste videli njena lica: ohlapna, izsesana, polprozorna, — in roké, suhe in trde, kakor bi kanila iz njih že zadnja kaplja krvi ... Očí so velike, kakor prej, — zdele so se mi še večje in širje, ker so trepalnice upa-

le in se je obrazek stisnil ... Kar je ostalo, to je samo še duša.

VRANČIČ Tega ni Strnén krív, umorilo jo je razočaranje ... Slišal sem, da mu je ubežala.

FROLÈ Kaj je potem počela sama, — brez znancev? Saj ni imela živega človeka, da bi se ozrl nanjo.

OLGA Zató se je tudi vrnila polblazna. In kakršen je njen značaj, si je lahko misliti, koliko je doživela. Čudno je samó, da se ni utopila ali se končala kakó drugače. Jaz vsaj ne morem razumeti, čemú je prišla nazaj.

VRANČIČ Kam je hotela drugàm? Kakor bi bila slepa, vodi jo vedno isto hrepenenje in ona se mu ne more braniti. Človeku se zdi lepši in jasnejši vsak trenotek, ki je že daleč za njim in čaroben vsak kraj, o katerem se bojí, da ga je za zmemrom ostavil; in Pavla je pozabila, da se je čutila tukaj zapuščeno in nesrečno. Napósled pa je mogoče, da se je streznila in to bi bilo zanjo še strašnejše.

OLGA In nikogar nima, da bi se ga oklenila. Ostane ji samó še ena sama ravna pot, — do smrti. Edino dobro je, da je že prehodila to pot blizu do konca ... ko sem bila v bolnišnici, bljuvala je kri; na platnu so se videli madeži, kakor listi

rdečih rož ... In ob postelji je stala Makovka, — impertinentna ženska; srbelo me je na dlani, da bi ji dala zaušnico. To so tiste poštene, častívredne dame. Ali mislite, da jo je pogledala z enim samim ljubeznivim pogledom, — da je izpregovorila prijazno besedo, — da jo je pobožala po obrazu in jo tolažila? Niti sledú ... Drugega ji ni bilo na skrbi, kakor škandal in sramota. In vrh tega je stalo tam še par drugih žensk, ki so se čutile poklicane, da so vzdihovale in dajale lepe nauke in pobožne svete ... Opazila sem dobro, kakó se je revica sklonila na postelji in gledala strahom krog sebe, kakor bi iskala ljubezni.

VRANČIČ Jaz bi se ne čudil, če bi izginila tudi od tam ... In Mlakar ne ve doslej še ničesar?

OLGA Ničesar ne, — sicer bi se mu gotovo poznalo; a napósled mu mora priti do ušes.

DVANAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Mlakar

MLAKAR Olga! — Ali se kaj veseliš današnjega dne?

OLGA Prav nič. Kaj pa imaš od te politike, da si takó zakopan vanjo? Samó vznemirja te, da postaneš dolgočasen in pozabiš na vse drugo.

MLAKAR Ne bodi ljubosumna nanjo. Kolikor več hrupa, tem manj se je bati, da bi se kri zgostila in da bi živci zaspali.

VRANČIČ Danes pač ni bilo nobene nevarnosti.

MLAKAR *sède:* Gotovo ne. Še malokdaj mi je bilo takó prijetno pri srcu. Takega življenja potrebujemo ... Živela Olga!

Pije.

Kakšen strup in žolč je med Delakovimi prijatelji ... Vse blede in zeléno! Kažejo se, kakor bi imeli še upanja, — ali ravno tá srd jih razkriva ... Da bi slišali, kakšne čednosti so našli na meni! Pogledal sem se v zrcalo, če sem še človeku podoben. In kakó hitro zapazijo vsako malenkost; natančnejše vedó, kod sem hodil in kaj sem počel od svojega rojstva pa do danes, nego jaz sam.

VRANČIČ In tisto satiro si iztaknil?

MLAKAR Ni bilo mogoče. Prašal sem Delaka, pa je samó skomizgnil z rameni in odgovoril, da mu ni nič znano o kakšnem pamfletu, čeravno sem prepričan, da je bil on prvi, ki ga je čital.

OLGA O kakšni satiri pripovedujete?

VRANČIČ Nekdó je karikiral gospoda doktorja in njegovo nesrečno ljubezen.

MLAKAR Napósled mi na tej bedariji ni veliko ležečega; če bi se brigal za vse zabavljíce, kar sem jih moral preslišati te dní, imel bi precèj opravka.

OLGA Vidi se, da ti ni ljubó, če te kdo spominja na tiste čase.

MLAKAR Ni mi ljubó. Sram me je celó, kadar mi pridejo na misel tiste stare sanje ... Neumno! Kakor bi si želel vrabec nad oblake! — In čemú naj bi mi ne ugajalo to življenje, kakršnega imam? Samó živeti ga je treba pravilno in izrabljati v svoj blagor.

VRANČIČ Čisto res.

MLAKAR Ali ne? ... In v prvi vrsti je treba verjeti in spoznavati, da obstojí človek samó iz telesa, ... nič drugega kot krí in kostí in mozeg. A naša dolžnost in edini smoter vsega našega nehanja

je, da negujemo to teló, da ga skrbno hranimo in gorko oblačimo ... To ni mala stvar, če se dobro premisli. Le pogledjte krog sebe: — čemú vse pehanje in letanje in znoj in naporno delo? Teló, samo teló! Kar se ne tiče njega, ne spada več med naš svet in je nepotrebno, časih celó naravnost pregrešno ... Takó se dobé ljudjé, ki hrepené višje in govoré o čustvih, katera ne prinašaju telesu prav nobenega dobička ... Danes na priliko zvení po vsem mestu domovínska ljubezen, kakor bi nihčè ne imel svoj živ dan druge skrbi kot to milo domovino.

VRANČIČ In ti jih seveda imenuješ hinavce.

MLAKAR Kaj še! Nikomur ne pade v glavo, da bi se hlinil. ... To so navadne, priljubljene besede, ktere se rabijo o svojem času brez vsake škode. Na maskaradi si zakriješ obraz in kdo te bo zmerjal s hinavcem? ... Razumen človek vé celó té fraze obračati v svoj blagor.

VRANČIČ Kakor kaže tvoj vzgled.

MLAKAR Gotovo ... Kdor pozná ljudi, zakaj bi se jih ne posluževal v svojo zabavo, ako so mu na razpolago? Jaz, recímo, potrebujem razvedrila, hrupa in prepirov, — ker moji živci to zahteva-

jo. In glej, — ves svet se trudi, da mi ustreže ...
Pijte, prijatelji!

TRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Skočir. Mrmolja

MLAKAR Vidva lazita okoli, kakor dve senci; nikdar vaju nisem videl med ljudmi; držita se pod pazduho in begata po ulicah ... Kaj hočeta?

SKOČIR Narod je navdušen; govori se, da vam napravijo podoknico ... Povsod so prepričani, da zmagamo ... šestnajst glasov večine. V eni uri razglasé skrutinij.

MRMOLJA In nató pridejo pevcí.

MLAKAR Ta podoknica je menda vse, kar sta danes napravila ... Pojdíta, pa glejta, da bo dovolj hrupa.

SKOČIR Muren je dal račun; popili so dvainšestdeset litrov vina; dalje —

MLAKAR Kam se mu mudí? Naj pride jutri ... Stojta! Kardar pojdeta mimo Trobca, poglejta, če sta Majer in Svetlič še tam, — in Brežàn in Suhadolnik ... Pokličita jih tu sèm.

Odideta.

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

Prejšnji, brez Skočirja in Mrmolje

MLAKAR Steklenice so prazne ... Za trenotek, da dobimo druge.

Odide na levo.

JEREB Bolán je še hujše, kakor kdaj prej ... hm; ne bo ga minilo zlepa.

FROLÈ In jako spretno jo prikríva, svojo bolezen. Kolikor glasneje govóri, tem globokéje se mu vidi v srce. Prevpiti hoče samega sebe.

Postrežnica prinese par steklenic

MLAKAR *se vrne iz sobe na levi:* In dalje so na svetu nekateri ljudjé, ki so prišli nanj samó po pomoti ... To so tisti, ki sanjajo o nekem drugem življenju in zató niso zadovoljni s tem, kakršnega jim je bog dal. Sicer imá vsak človek nekaj tega bedastega čustva, nekatere pa vlada popolnoma.

VRANČIČ Romantične duše! ... Meni je znana zanimiva dogodba o eni izmed njih; godila se je že davno, bógve kje ... Ali bo koga zanimalo?

OLGA Pripovedujte!

MLAKAR Pijmo!

VRANČIČ Nekdaj je živela neka punca, —jaz je nisem poznal; zakaj, kakor sem rekel, to je bilo bogvekdaj in bogvekjé.

OLGA In kakšna je bila tista punca?

VRANČIČ Vi prašate o njenem telesu? Mislite si drobno, vitko postavico, — prozorne prstke, — bolna lica, — in oči, — dà, o njenih očéh je težkó govoriti. Ravno iz njih se je videlo, da nima to teló nobene važnosti, da eksistira samó za silo, slučajna posoda čudovite, nenavadne duše ... Ta duša je bila namreč ena izmed tistih romantičnih, o katerih si ravnokar govoril.

MLAKAR Čemú pripoveduješ to?

OLGA Jaz slutim, da postane stvar zanimiva.

FROLÈ Torej dalje!

VRANČIČ In kakor v pravljicah, »imela ni ne očeta ne matere«; zató ni bilo nikogar, ki bi jo prašal, čemú joka in čemú je sama, namesto da bi se veselo zabavala, kakor drugi navadni ljudjé. To je bilo slabo, zeló slabo ... Zakaj v njenih sanjah je vzrastle svobodno drug svet, — in kadar je pogledala slučajno krog sebe, zdelo si je resnično življenje zoprno in gnusno ... Zató mu je hotela ubežati.

OLGA Pazi, Mlakar!

VRANČIČ Tisti čas pa je prišel v njeno hišo človek, ki jo je spoznal. ... On je delal prav po tvojih nazorih, Mlakar! Porabil je svojega bližnjega in njegov značaj v svojo zabavo. Ker je bil mlad in precèj lep, — ker ji je obljubával ljubezni polno, krasno, svobodno življenje, — vzburl je romantiko v njenem srcu do skrajnosti.

OLGA In prišla je katastrofa.

VRANČIČ Pričela se je, kakor je bilo neizogibno. In ne pozabi, prijatelj, — on je ni ljubil in tudi ona ni ljubila njega ... On se je hotel zabavati, kakor bi se zabaval s katero drugo, — nji pa se je zdelo, da doseže srečo in sonce, samó če ubeží od doma, — kamorkoli.

OLGA In takó je ubežala z njim.

MLAKAR A kaj je bilo z njó potem?

VRANČIČ Ti si vznemirjen? ... Dà, uboga punca je usmiljenja vredna. Godilo pa se je dalje nekako takóle: — prišlá je na njegov dom in sprememba jo je za hip omamila; ali ko se je streznila, tedaj je videla, da se mu ni vdala iz ljubezni, — in čutila je, kam se je pogreznila ... Takó je dosegla srečo in sonce.

MLAKAR Ali govoriš resnico?

VRANČIČ Bajko, prijatelj; ne vznemirjaj se.

OLGA In ko so jo začeli njegovi poljubi dušiti in je trepetala v njegovih rokah in umirala od sramote in strahú, —zbežala je na cesto ... Proda-la je svoje obleke in zapestnice in uhane, —kdove, morda je tudi beračila. Napósled se je vrnila domú.

VRANČIČ In zdaj leži v bolnišnici in bljuje krí in pričakuje smrti ... Žalostna zgodba!

MLAKAR Povejte mi resnico! Kaj se je zgodilo z njo?

VRANČIČ To je bila resnica.

MLAKAR On jo je umoril. ... Kje je Pavla? Ali ne razumete, da hočem k nji, da jo moram rešiti!

OLGA Kaj ji hočeš? Zdaj ne potrebuje pomoči. Rešil bi jo bil prej.

MLAKAR Očitaj mi; bój me v obráz; jaz sam sem imel pravico do njé, — in pustil sem jo v njegovih rokah. Jaz sam sem jo pogubil, nesrečnež; njena duša je bila odsojena meni in jaz sem jo pahnil od sebe ... Povejte mi, kjé je, da ji poljubim roké, da jo prosim oproščenja ... Ona hrepení po meni, ona hoče ljubezni, — in jaz se mudim, ko umira zapuščena ...

VRANČIČ Strezni se.

MLAKAR Kje je Pavla?

VRANČIČ Ali boš hodil v bolnišnico ponjo, ali jo boš trgal iz postelje?

MLAKAR Pustite me.

Odide v ozadju.

PETNAJSTI PRIZOR

Prejšnji brez Mlakarja

OLGA Zdaj napravi blaznost? Ali ne pojdemo za njim?

VRANČIČ Čemú? Naj jo napravi sam.

FROLÈ Kaj hoče pravzaprav?

VRANČIČ Jaz ne vem. Napalo ga je takó silno: — kdo bi si mogel misliti?

JEREB A kaj bo v bolnišnici ... hm? Izbilo mu je razum.

OLGA — Ali ne vidite, da je vse končano? Rekli ste, da je iskal drugega življenja, — zdaj ga imá, to življenje; zdaj ga je dosegel. On in Pavla, noben ne živi več med nami.

VRANČIČ Izbruhnilo je z zadnjo silo ... Kakó je spalo v njem, in koliko časa! ... Kaj bo storil?

FROLÈ On? — Vprašanje je, kaj storimo mi. Čemú je bil ves današnji boj, — vse spletkarjenje in pri-govarjanje in béganje? Zdaj je razdril sam, kar je zidal z nami v potu svojega obraza, — in nje-govi nasprotniki mu bodo ploskali.

JEREB Hm ... takó mislite, da pustí politiko?

OLGA On se niti ne spominja, da se je kdaj brigal za-njo. Zdaj vidi samó še njene oči in njeno bole-zen in njeno nesrečo; tu je našel svoje sanje; ne motite ga! ... Meni se smili: — pri njem je bilo časih takó prijetno; a zdaj ne ozdravi več.

VRANČIČ In če bi se še kdaj rešil, ne ostalo bi od njega drugega, kot karikatura. Tudi če mu Pavla v rokah izdihne, ne pozabil bi je nikdar več.

OLGA A morda je srečen; — kdo ve ... Slovó mi je tež-je, kakor mi je bilo takrat ... Ali se spominjate, gospod Vrančič, tistega večera, ko me je vdru-gič svečano pripeljal k sebi?

VRANČIČ Takrat je bilo veselja, čez mero; pili smo ravno v ti sobi, prišel je celó Delak ... dà, spominjam se.

OLGA Jaz sem vedela dobro, da pride póme; slutila sem že tisti trenotek, ko me je neprijazno od-slovil; zató sem čakala, dan za dnem ... in na-pósled je prišel ... Zdaj pa je pri kraju, kakor bi ga videla že v krsti ... in težkó mi je.

FROLÈ Videlo se mu je na obrazu.

ŠESTNAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Majer, Svetlič, Brežàn, Suhadolnik

SUHADOLNIK Ah, tu nas je že veliko; praznovanje bo veselo ... in če propademo, pili bomo v tolaž-bo.

VRANČIČ Ne na zmago, ne na tolažbo ... Prišli ste pre-pozno, prijatelji.

MAJER Kako to?

FROLÈ Počakajmo toliko časa, da se vrne; čez noč ne bo ostal v bolnišnici.

SUHADOLNIK Kaj mu je?

VRANČIČ Bolán, hudo bolán.

BREŽAN, SVETLIČ Ah!

VRANČIČ In sicer na duhu; ne pomaga mu nobeno zdra-vilo več; iščimo si drugih kandidatov.

MAJER Pa na kakšen način je prišlo takó hitro? Pred dobro uro sem ga videl še povsem zdravega pri Trobcu; samó malo razburjen je bil.

VRANČIČ Take so božje sodbe ... Zdaj je treba samó misliti, kaj je nam storiti ... Mlakar je pàl, četudi zmaga ... V imenitno zágato smo zašli; kakó se izvájemo iz njé?

FROLÈ Budalost je bila sploh, da nismo takrat ostali pri tem, kar smo sklenili ... Ali si nismo mogli misliti, kaj se lahko vsak trenotek zgodí s človekom, kakršen je on. Napósled se je moral uničiti.

JEREB Hm ... in zdaj je storil to o zeló nepravem času.

SEDEMNAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Mlakar in Pavla

MLAKAR Ti omahuješ, Pavla ... Ne glej takó boječe, nikdó te ne bo žalil več ... Ali si trudna?

Položi jo na divan.

Kakó ti ustna trepečejo ... Poglej me, Pavla, poljubi me, da ti dam svoje življenje ... In krí, zopet krí.

PAVLA Žejna sem; daj mi vode.

OLGA *nalije:* Tu je poln kozarec.

MLAKAR Ne ti!

Izlije po tleh in natoči znova.

Pij, ljubica!

PAVLA Dovolj ...

MLAKAR Zdaj si pri meni in ne pojdeš več odtod. Nikamor ne bo več zadela tvoja nožica, da bi se raniła; noben več ne bo govoril neprijazno s teboj ... Glej, jaz nimam drugega na svetu kot samo tebe; napravil ti bom raj, da ga ne bo gledal drugi, kakor ti sama; in ti boš srečna, ti me boš ljubila.

PAVLA Prišel si takó pozno; zakaj si odlašal? Jaz sem te pričakovala ... ah, kakó dolgo sem pričakovala ljubezni, ... in ti si mi jo dal ... Kakó mi je lahko in gorko; zdí se mi, da nimam telesa in duša se dviga visoko ... visoko.

MLAKAR Tvoj dih je vroč, kakor plamen, da mi žgè do srcá, a tvoje roke so ledene; daj, da jih poljubim, da jih ogrejem.

OSEMNAJSTI PRIZOR

Prejšnji. Makovka

PAVLA Brani me, zakrij me!

MAKOVKA Kaj počenjaš, nesrečnica! Ti me boš ubila! Bog ti odpusti, kako me sramotiš pred svetom ... Pomislite, gospôda: — pahnila me je v stran ... in kričala in jokala, ne da bi ji kdo kaj storil ... »Pustite me ... vi me sovražite ... vsi ... vsi; hočete me zadušiti! ...« — Bežala je iz bolnišnice in kri ji je kapala iz ust ... Na stopnicah pa ji je prišel naproti in vrgla se mu je v naročje ... Vstani, Pavla! — In kakó se predrznete vi, gospod doktor —!

OLGA Vrzite to žensko na cesto!

MAKOVKA Ah! Vi —! ... In v tako družbo si prišla ti, Pavla! ... Sramuj se, — jaz si umijem roké; jaz nočem biti omadeževana ...

PAVLA Drugam ... drugam! ... Glej jih, ljudjé se me dotikajo ...

MLAKAR Odidite! ... Čemú stojite in gledate? — Odtod!

OLGA Ne stori si kaj zlega, kadar ostaneš sam ... brez njé.

Odide.

VRANČIČ Tu ni nobene pomoči več ...

Odide.

MAKOVKA Zapomni si, Pavla: — jaz te ne bom prosila na kolenih ... a nosi tudi sramoto sama; jaz te ne poznam več.

MLAKAR Odtod!

Vsi odidejo, razen Pavle in Mlakarja

DEVETNAJSTI PRIZOR

Mlakar. Pavla

PAVLA In zdaj je tiho ... Ti sam si pri meni?

MLAKAR Jaz sam; ne boj se ničesar več ...

PAVLA Ah, kakšno razkošje je v mojem srcu ... vse je svetlo in sončno tukaj ... in hladí me po licih in boža, kakor bi plavalí krog naju angeli z belimi perotmi ... Kakó sem hrepenela po tej svetlobi, — in zdaj se odpira pred menoj; ... vedno lepši žarki, vedno širji ... Daj da vstanem, da diham to blaženost ...

MLAKAR In takó bo ostalo zmerom ... zmerom, ljubica ... Ne žalosti, ne smrti, —samo večno, neizmerno razkošje ...

*Zunaj pod oknom vpitje: »Slava! Slava! Živel
Mlakar!«*

PAVLA Ali čuješ? Kličejo me ... Vedno višje ...! Višje
in ti pojdeš z menoj!

MLAKAR Ti padaš ... utrujena si!

Položi jo na divan nazaj.

PAVLA In srečna ... Objemi me, ne ostavi me! ...

MLAKAR Jaz sem pri tebi.

DVAJSETI PRIZOR

Prejšnja. Vernik

VERNIK *prihiti iz ozadja:* Zmagali smo!

MLAKAR Mrtvi ne rabijo mandatov.

*Poklekne pred divan; zunaj se nadaljuje vpitje in
raste; Vernik odhaja v ozadje.*

Zástor páde

www.omnibus./beseda

ISBN 91-7301-171-1